

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Andrea Štěpánová

Hranice ve výchově předškolních dětí v rodině

Olomouc 2017

Vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením JUDr. Zdenky Novákové, Ph.D. a všechny použité literární a odborné zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne:

.....

Bc. Andrea Štěpánová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala své vedoucí diplomové práce, paní JUDr. Zdence Novákové, Ph.D., za její cenné připomínky, konzultace a ochotu, se kterou mě dovedla až k závěru mé diplomové práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Bc. Andrea Štěpánová
Katedra	Ústav pedagogiky a sociálních studií PdF UP Olomouc
Vedoucí práce	JUDr. Zdenka Nováková, Ph. D.
Rok obhajoby	2017

Název práce:	Hranice ve výchově předškolních dětí v rodině
Název v angličtině:	Boundaries in education of preschool children in family
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se nazývá Hranice ve výchově předškolních dětí v rodině. Zabývá se vymezením pojmu rodina, její historií, vymezuje funkce rodiny a její formy a také problémy, se kterými se dnešní rodina potýká. Dále se věnuje rodičům obecně, ale i rodiči jako vzoru pro dítě a autoritě. Také věnuje pozornost komunikaci mezi rodičem a dítětem a uvádí zásady správné komunikace mezi nimi. Další kapitola obrací pozornost k předškolnímu dítěti, jeho potřebám v rodině a návykům a dovednostem. Výchova dítěte je názvem předposlední kapitoly, která se věnuje hranicím a pravidlům ve výchově, výchovným prostředkům a jejich rozdělení na odměnu a trest. Poslední kapitola se pak věnuje výchovným stylům v rodině a jejich jednotlivým druhům. Praktická část je zpracována za využití kvalitativních metod a to polostrukturovaného rozhovoru s deseti osobami dle jednotlivých kategorií.</p>
Klíčová slova:	<p>Rodina, historie rodiny, její funkce, formy a problémy současné rodiny. Rodič, rodič jako vzor a rodič jako autorita. Komunikace mezi rodičem a dítětem, zásady správné komunikace. Předškolní dítě, předškolák v rodině, návyky a dovednosti předškolního dítěte. Výchova dítěte, hranice a pravidla ve výchově, Výchovné prostředky, odměna a trest. Výchovné styly v rodině a její různé druhy.</p>

Anotace v angličtině:	<p>Disertation is called Boundaries in education of preschool children in family. Deals with terms family and its forms and also related problems, which the present family is facing. Further focuses on parents in general and also an authority and a paragon. Moreover focuses attention on communication between parents and children and specifies principles of a proper communication between parents and children. Following chapter turns attention to preschoolers, its needs, habits and skills. Education is the name of the next-to-last chapter, which deals with boundaries and rules in education, educational tools and its sorting to rewards and punishments. Very last chapter devotes to educational styles in families and its individual types. Practical part is proceed with usage of qualitate methods and this means a semistructered interview with ten persons based on individual cathegories.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Family, history of family, its functions, forms and problems of present families. Parent, parent as paragon and an authority. Communication between parents and child, principles of proper communication. Preschool child, preschooler in a family, habits and skills of a preschooler. Child education, boundaries and rules in education. Educational tools, rewards and punishments. Educational styles in a family and its various types.</p>
Přílohy vázané v práci:	Přepis rozhovoru, tazatelské schéma
Rozsah práce:	84
Jazyk práce:	Český

OBSAH

Úvod.....	8
I. Teoretická část.....	12
1. Rodina	13
1.1. Historie rodiny.....	14
1.2. Funkce rodiny	16
1.3. Formy rodiny.....	18
1.4. Problémy současné rodiny	19
2. Rodič	21
2.1. Rodič jako vzor.....	22
2.2. Rodič jako autorita.....	24
2.3. Komunikace mezi rodičem a dítětem	25
2.3.1. Zásady správné komunikace mezi rodičem a dítětem	26
3. Předškolní dítě	27
3.1. Předškolní období	28
3.2. Předškolák v rodině	32
3.3. Návyky a dovednosti předškolního dítěte	33
4. Výchova dítěte.....	35
4.1. Hranice a pravidla ve výchově	37
4.2. Výchovné prostředky	39
4.2.1. Odměna	41
4.2.2. Trest	43
5. Výchovné styly v rodině	45
5.1. Základní typy výchovy.....	46
5.2. Důsledná výchova podle Ronalda G. Morrishe.....	47
5.3. Výchova ke kázni, jež učí sám život podle Kevina Lemana.....	48
5.4. Nevýchova podle Kateřiny Králové	50
5.5. Respektovat a být respektován	51

II. Empirická část	53
6. Úvod do praktické části.....	53
6.1. Cíl průzkumného šetření	54
6.2. Výzkumný problém	54
6.3. Výzkumné otázky	55
6.4. Metody výzkumné práce	56
6.5. Výzkumný soubor.....	57
6.6. Vstup do terénu.....	57
6.7. Analýza dat.....	58
7. Výsledky výzkumu	60
7.1. Prarodiče	60
7.1.1. Stanovování pravidel ve výchově, důslednost při jejich dodržování	60
7.1.2. Moderní trendy ve výchově a jejich využití.....	62
7.2. Současní rodiče.....	63
7.2.1. Stanovování pravidel ve výchově, důslednost při jejich dodržování	63
7.2.2. Moderní trendy ve výchově a jejich využití.....	64
7.3. Analytický příběh	65
7.4. Shrnutí a diskuze.....	66
Závěr	70
Seznam použitých zdrojů	72
Seznam použitých zkratk.....	76
Seznam příloh	76
Přílohy	78

Úvod

„Nemají správné chování, neváží si starších lidí a neuznávají autority. Často odmoukávají, srkají při jídle a tyranizují své učitele.“ Tento zajímavý citát jsem našla v jedné knize a je zajímavé, že se netýká dnešní doby, ale vyslovil jej již před více než 2 tisíci lety známý aténský filozof Sókratés. Znamená to tedy, že již od dávných dob má každá generace pocit, že ta nová je o něco horší? Že se nedokáže podříditi stejným společenským pravidlům a nemá vytvořené dostatečné hranice ve svém chování? Nebo ve svém chování chybí jen proto, že se vlastně učí a každá chyba jim pak ukazuje na jinou správnou cestu, ke které dojdou, jen pokud párkrát pochybí?

V současné době se neustále z médií a tiskovin ozývají názory, že dnešní děti jsou nevychované, sobecké, svobodomyšlné, necitelné a až přehnaně sebevědomé. Je tedy nasnadě si klást otázku, kde se nachází hranice té „správné“ výchovy a existují vůbec? Výchova dětí je vždy taková, jaká je společnost a jací jsou rodiče. Dnešní společnost je orientovaná na svobodu a na práva dětí, ale trochu zapomíná, že i děti mají a musí mít své povinnosti. Zatímco dříve se výchova předávala z generace na generaci a měla jasně stanovená pravidla a režim, který se dodržoval, tak dnešní výchova je orientována právě na svobodu s opomenutím pravidel. Dnešní rodiče nemají jednoduché postavení, jsou ovlivněni západní výchovou, která je více benevolentní a zároveň jsou zahlceni velkým množstvím odborné literatury, přičemž každá z nich poskytuje zaručeně správný „návod“ na výchovu, ale bohužel každá jiný. Rodiče pak ve snaze vychovat své dítě co nejlépe studují se zájmem různé odborné publikace o výchově, ale velké množství informací, které získávají, působí spíše kontraproduktivně, protože ztrácí základní intuici a selský rozum.

Hranice a pravidla mají ve výchově své neopomenutelné místo, ale nemělo by se to s nimi přehánět. Dítě musí vědět, co je ve správnou chvíli správné a co už je naopak za hranicí. Proto je tu rodič, který ho to učí a který mu pravidla nastavuje, mnohdy ve spolupráci s dítětem, tak, aby dítě mělo pocit, že je partner. Hranice neslouží v žádném případě k despotickému pojetí výchovy, ale mají spíše dítěti pomoci orientovat se ve světě a ukázat mu jeho pravidelnost a uspořádanost a tím se pak dítě cítí v bezpečí a je klidné. Rodiče pak můžou dát dítěti svobodu v tom, že ono rozhodne, na které hřiště v rámci vycházky půjdou, nikoliv však, že rozhoduje o tom, kdy půjde spát, nebo co a kdy bude jíst. Je zapotřebí si uvědomit, že jsou oblasti,

ve kterých můžeme dát dítěti volnost, ale také oblasti, ve kterých dítěti volnost nepřísluší a je nezbytné, aby rozhodl rodič.

Pravdou zůstává, že to, co děláme, má na děti větší vliv, než to, co říkáme. Ne nadarmo se říká, že dítě je zrcadlem své vlastní rodiny. Ve výchově je nejdůležitější odhadnout své dítě, zjistit na co má a co je naopak pro něj až příliš. Jaká je jeho osobnost, potřeby, potenciál nebo naopak omezení, protože pro něj je nesmírně důležité, abychom jej přijali takové, jaké je a nepředělávali ho v někoho jiného. Dnešní doba klade vysoké nároky jak na dospělé, tak i na děti. Proto je velmi důležité se na chvíli zastavit, trávit společně volný čas, komunikovat a vzájemně si dávat lásku, protože jen tak vybudujeme pevný vztah, ze kterého se budeme oba těšit a nebudeme muset na sebe křičet, používat výhrůžky či tresty. Lásky je velmi důležitá, protože, pokud má dítě pocit, že je opravdu přijímáno, má zájem na tom, aby nás svým chováním těšilo a proto se také mimo jiné snaží dodržovat stanovené hranice.

Stejně téma ke své Diplomové práci si zvolila i Hana Peňázová, která se zabývala stanovováním hranic ve výchově dětí v rodině, jinak se dalo říci, že se jedná o téma vcelku originální a prozatím neprozkoumané, které nabízí ještě mnoho prostoru pro další výzkumy, protože podobným tématem si prozatím mnoho studentů nezvolilo.

Vztah k tématu

Téma diplomové práce jsem si nezvolila náhodně, ale proto, že k němu mám úzký vztah. Pracuji jako učitelka v mateřské škole a tak takřka každodenně řeším s rodiči otázku výchovy jejich dětí a vím, že mnozí z nich mají problémy se stanovováním pravidel a zejména s důsledností jejich dodržování. A také protože téma výchovy dnešních dětí se často objevuje v tiskovinách či je předmětem řady diskuzí v rádiových pořadech a tak se zdá, že problematikou dnešní výchovy se zabývá široká společnost.

Vymezení cílů práce

Hlavním cílem předložené diplomové práce je odhalit, zda existuje rozdíl v nastavování hranic ve výchově dětí mezi současnými rodiči a prarodiči. Zda dnešní rodiče při výchově stanovují předškolním dětem pravidla a pokud ano, zda trvají na jejich důsledném dodržování.

Dílčí cíle práce

- Ukotvit problematiku výchovy dětí z pohledu rodiny a zejména pak z pohledu rodičů jakožto výchovných vzorů a autorit dítěte.
- Popsat a konkretizovat určování hranic formou pravidel ve výchově předškolních dětí.
- Zjistit, zda současní rodiče nastavují předškolním dětem ve výchově pravidla a zda trvají na jejich dodržování
- Rozkrýt jakým způsobem děti odměňují za dodržování pravidel a jak je naopak trestají při jejich nedodržování.
- Poznat, zda jsou současní rodiče ovlivněni moderními trendy ve výchově.

Metodologie

Předkládaná diplomová práce se v teoretické části zabývá problematikou výchovy a stanovování hranic ve výchově dnešních předškolních dětí ze strany rodiny. V teoretické části jsem nejdříve shromáždila a následně i analyzovala odbornou českou i zahraniční literaturu, především z oblasti výchovy dětí, se zaměřením na děti předškolní, jejich rodinu a rodiče.

V empirické části jsem pak provedla polostrukturovaný rozhovor s rodiči předškolních dětí a také s generací jejich babiček pro bližší analýzu dané problematiky. Také mě na danou problematiku zajímal pohled mužů, jestli se nějakým způsobem liší od žen.

Struktura diplomové práce

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část

Tato část má za cíl ukotvit problematiku výchovy předškolních dětí v rodině, popsat dnešní rodinu, rodiče jako autoritu a vzor a detailně se zaměřit na problematiku stanovování pravidel v rodině.

Úvodní kapitola se věnuje dnešní rodině obecně, ale i z pohledu historie. Také se zaměřila na rodinu z hlediska formy a jejich funkcí, které by měla dítěti poskytovat. A také neopomenula problémy současné rodiny.

Druhá kapitola se pak věnuje rodiči a rodiči jako autoritě i vzoru pro dítě. Zároveň klade důraz na komunikaci mezi rodičem a dítětem a na nezbytné zásady, které je potřeba dodržovat při komunikaci mezi těmito partnery.

Následující kapitola se naopak věnuje předškolákovi a jeho potřebám v rodině, které by se měla snažit naplnit. Poukazuje také na návyky a dovednosti předškolního dítěte, které je potřeba v tomto věku rozvíjet a podporovat.

Čtvrtá kapitola je kapitolou stěžejní, protože právě ona se věnuje výchově předškolních dětí a stanovování hranic při jejich výchově. Uvádí také výchovné prostředky, které mohou nebo nemusejí rodiče při výchově využít a těmito výchovnými prostředky jsou odměna a trest.

Pátá kapitola, která je kapitolou závěrečnou, představuje některé vybrané výchovné styly, které mohou rodiče při výchově uplatnit.

Empirická část

V empirické části práce jsem se snažila naplnit hlavní cíl práce a některé cíle dílčí. K jejich naplnění jsem použila metodu kvalitativní a to polostrukturovaný rozhovor s matkami, otci a prarodiči předškolní dětí. Získaná data jsem poté kódovala do jednotlivých skupin, které jsem pak interpretovala technikou „vyložení karet“ a na závěr sestavila analytický příběh.

I. Teoretická část

1. Rodina

Pojem rodina lze vystihnout mnoha rozličnými definicemi, neboť se o to pokouší řada oborů, které si tento pojem vysvětlují z hlediska vlastní důležitosti. Např. Ekonomie, Právo, Psychologie, Politika, ... Nás ovšem bude zajímat tento pojem z hlediska působení rodiny na dítě. Rodina totiž poskytuje dítěti zázemí, pocit jistoty a bezpečí. Právě zde se dítě učí socializaci a vše, co se v prvních letech života naučí, vychází z pozorování chování vlastních členů rodiny, neboť dítě je zrcadlem jejich chování.

Anthony Giddens ve své knize k pojmu rodina uvádí: „*Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí*”.¹ Dítě, které přichází na svět, je zranitelné a křehké. Vyžaduje mnohaletou péči, která mu pomáhá dospět v jedince, jež se postupem času stává plnoprávným a plnohodnotným členem společnosti. Tato dlouhodobá péče je vyžadována od rodičů a celé rodiny.²

Rodina se pro dítě stává prvotním a rozhodujícím prostředím. Uvádí jej do kulturního prostředí, které jej ovlivňuje svými tradicemi a kulturou. Rodina a rodinní příslušníci poskytují dítěti vzor chování, díky kterému se dítě učí orientovat ve složitém společenském prostředí, které se skládá z abstraktních symbolů a nepřehledných společenských standardů.³

Pro většinu osob má nejvýznamnější vliv na jejich vývoj právě rodina. Její vliv působí jak na dětství, tak i na dospívání a my můžeme obě tato období označit za dvě nejtvárnější období našeho života. Rodina pak může svým členům přinášet pocity štěstí, ale na druhé straně

¹GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999, s. 156. ISBN 80- 7203- 124- 4.

²ČERNÝ, Miloš. *Rodina a dědičnost*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1971. ISBN 08- 004- 71.

³PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978- 80- 247- 3470- 5.

i zoufalství. Pokud správně plní své funkce, tak právě zde se jejím členům dostává fyzické, mentální, společenské, morální i emocionální podpory.⁴

Je třeba si tedy uvědomit, že rodina poskytuje dítěti prostředí, jež jej ovlivňuje v jeho vývoji, pomáhá mu začlenit se do společnosti a je pro něj vzorem chování. Zároveň však, jak uvádí Eva Mádrová ve své knize, je zapotřebí vnímat, že působení je vzájemné. Neboť rodina žije jako systém, kde akce, reakce a zpětné vazby vytváří síť, v níž je vše vzájemně propojeno. Což znamená, že chování jednoho člena rodiny ovlivňuje ty ostatní a naopak.⁵

Rodina je tedy jakýsi celek, jenž poskytuje dítěti oázu klidu před světem, který je plný honby za úspěchem, tvrdosti, přetvářky, vysokých nároků a anonymity. Pouhá oáza však nestačí. Je nutné, aby dítěti poskytovala pocit důvěry a hlavně podpory v jeho schopnosti a podle potřeby jej postrčila, když si dítě netroufá. Zároveň je nezbytné, aby členové rodiny drželi vždy pospolu a vytvářeli prostor pravdivosti, upřímnosti, otevřenosti a vzájemnosti, protože život v rodině je právě to, co vychovává.⁶ Je tedy nutné si uvědomit, že každé dítě napodobuje své rodiče a ti by mu měli potvrdit, že z toho jak je napodobuje, mají radost. Pokud by si ovšem uvědomili, že ve svém chování dělají nějakou chybu, je zapotřebí ji odstranit, aby je dítě dále nenapodobovalo a nevytvořilo si tak nesprávný rodičovský vzor.⁷ Již Miguel de Cervantes chápal důležitost rodičovského vzoru, ale zároveň si uvědomil, že nezapomenutelnou roli v tomto vztahu má samo dítě. Jeho myšlenka je: „*Je dobré, když děti dědí a učí se vše pozitivní od svých rodičů, a lepší je, když vše přejaté ještě zdokonalí.*”⁸

1.1. Historie rodiny

První rodiny začaly vznikat v době kamenné. Z objevů archeologů je jisté, že pračlověk žil ve skupinách a je skoro jisté, že se jednalo o skupiny pokrevně spřízněné. Můžeme říci, že se jednalo o rodinu klanovou, kdy klan sdílí stejný náboženský kult, obývá společné teritorium, má vnější i vnitřní ekonomické vazby a uplatňuje pravidla upravující různé druhy sňatků. Klany bývaly řízeny radou starších. Lovci a sběrači vytvářeli rodiny malé, početně stabilizované s nízkou porodností a dlouhou dobou kojení. Protože se jednalo o společnost

⁴ MELGOSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent- Orion, 2003. ISBN 80- 7172- 613- 3.

⁵ MÁDROVÁ, Eva. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80- 7178- 229- 7.

⁶ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0343- 8.

⁷ PREKOPOVÁ, Jiřina. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 766- 4.

⁸ MELGOSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent- Orion, 2003, s. 15. ISBN 80- 7172- 613- 3.

kočovnou, tak se rodina často stěhovala za zdrojem obživy, a z toho důvodu nemohla mít matka na starosti víc, než jedno dítě. Mladší doba kamenná dovolovala lidem usadit se na jednom místě a tím začal život v rodinách⁹

Ve starověké řecké společnosti byla rodina organizována do širokých rodů. Jednalo se o soubor rodin, kdy muži odvozovali svůj původ od společného předka. Zatímco v pravěku můžeme mluvit o rodině matriarchální, tak v řecké společnosti se jednalo o rodinu patriarchální. Řecká společnost nutila muže ke sňatku, a to proto, aby měli mužského následovníka a udrželi tak rodinný kult. Svatba i narození prvního potomka byly provázeny rituály. Po narození dítěte měl otec právo dítě prohlédnout a v případě viditelné vady jej mohl zavrhnout. V Římě byla rodina natolik ceněna, že byla prohlášena za základní jednotku společnosti.¹⁰

Křesťanství přineslo nová pravidla pro manželství, kdy byly zakázány sňatky blízkých příbuzných, nejen pokrevních, ale i duchovních. Ženy se dožívaly vyššího věku než muži. Toto období je založeno na duchovních hodnotách, a proto Boží království je nadřazeno rodině.

Ta se orientuje na Krista, kde je důležitá služebnost a vzájemná úcta. Děti musí poslouchat své rodiče a otcové nesmí ponižovat své děti.¹¹

Do počátku moderní doby musely děti často pomáhat svým rodičům na poli. Rodinné vztahy nebyly tak pevné a děti často odcházely v mladém věku z domova, aby posluhovaly jiným domácnostem, nebo se učily řemeslu. Po odchodu z rodinného hnízda se s rodiči setkávaly zřídka. V období od 16. do 19. století můžeme vývoj rodinného života rozdělit na tři fáze. První fáze byla fází nukleární rodiny, kdy její členové žili v malých domácnostech a udržovali úzké vztahy se svou komunitou včetně příbuzných. Ve druhé fázi od první poloviny 17. do počátku 18. století se rodinné vztahy značně diferenciovaly od těch příbuzenských či sousedských. Důraz byl kladen na rodičovskou a mateřskou lásku. Zároveň se zvyšovaly

⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80- 901424- 7- 8.

¹⁰ MATOUŠEK Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80- 901424- 7- 8.

¹¹ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80- 7106- 396- 7.

autoritativní pravomoci otce. Ve třetí fázi se vyvinul nám známý typ rodinného života. Rodina je spjata úzkými citovými vazbami a soustředí se hlavně na výchovu dětí.¹²

Evropsko- američtí nezávislí, zodpovědní a ekonomicky soběstační dospělí muži byli ideálem občana a zároveň ideální hlavou americké rodiny v 19. a na počátku 20. století. Ženy a matky zastávaly úlohy v domácnosti a pečovaly o děti, jako o budoucí občany státu. Od rodiny se hlavně očekávala nezávislost a schopnost postarat se o sebe. Rodiny, které byly závislé na pomoci či na dobročinné podpoře, byly považovány za abnormální. Vdovy, svobodné matky nebo nesezdaní byli rovněž považováni za abnormální rodiny, přestože byly samostatné a ekonomicky nezávislé.¹³

Rodina v průběhu vývoje společnosti od pravěku po současnost prošla nemalou proměnou. Měnilo se jak její uspořádání, tak i rodinné vztahy. Vyvíjela se i péče o dítě, kdy v počátku naší civilizace šlo o přežití dítěte ve složité době. Později se nejednalo jen o přežití, ale začaly se vyvíjet citové vazby, které nebyly ještě zdaleka tak pevné až po dobu, kdy si rodiče začali uvědomovat nutnost péče o dítě, o vytvoření citových vazeb a taktéž o výchovu dítěte. Tak jako můžeme sledovat vývoj rodiny v různých časových obdobích, mohli bychom sledovat i různorodost rodin a výchovy v odlišných kulturách či odlehlých částech světa.

K nejvýznamnějším trendům současných rodin patří pokles významu rozšířených rodin a jiných příbuzenských skupin. Partneři si svobodně volí svého budoucího manžela či manželku a zároveň rozhodují o nutnosti a potřebě uzavírání sňatku. Žena má v rodině větší práva a taktéž dětem jsou přiznávána jejich práva.¹⁴ V současné době se nejvíce diskutuje o možnosti adopce či osvojení dítěte registrovanými partnery, kdy si nyní již mohou adoptovat dítě svého partnera.

1.2. Funkce rodiny

Do konce 18. století rodiny v Evropě plnily hlavně funkci ekonomickou. Poskytovaly dětem vzdělání a staraly se o své členy v nemoci i ve stáří. Rodina byla natolik samozřejmým prostředím, že bez její společnosti nebylo možné takřka přežít. Kdo ve středověku žil mimo

¹² GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80- 7203- 124- 4.

¹³ BLOCH, Marianne, Devorah, KENNEDY, Susan Matoba, ADLER a Theodora, LIGHTFOOT. *The Child in the World/The World in the Child*. 1. vyd. US: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978- 0- 230- 60166- 6.

¹⁴ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80- 7203- 124- 4.

rodinu, byl člověkem nepříslušným a byl postaven téměř na okraj společnosti. V současnosti přebírá řadu tradičních funkcí rodiny stát, avšak zastupitelná ve svých funkcích pro dítě nebude nikdy. Sama rodina si ponechala zejména tyto funkce:

- podporování socializace a vychovávání dětí,
- vztahovou podporu dospělých členů
- ekonomickou podporu všech členů.¹⁵

Podle Marca Montoussé a Gillese Renouarda, jež jsou dva významní sociologové, plní rodina dvě základní funkce, a to funkci ekonomickou a funkci sociální, z nichž ekonomická naplňuje tři základní funkce. První funkcí je zajistit předání dědictví, druhá funkce je funkcí výrobní a třetí naopak spotřební. V dnešní společnosti se však dvě z těchto funkcí vytrácí. Jedná se o funkci předání dědictví, jež postupuje kulturnímu kapitálu a o funkci výrobní, kdy v moderní společnosti nehrozí nedostatek. Zásadní pro rodinu zůstává její sociální funkce, kdy právě ona zabezpečuje socializaci a předávání hodnot. U předávání hodnot rozlišujeme čtyři oblasti, do nichž patří hodnoty spojené s prací a povoláním, vzorce chování, náboženské hodnoty a hodnoty politické a ideologické.¹⁶

Pokud se zamyslíme nad nejdůležitějšími funkcemi rodiny, které mají význam pro zdravý vývoj jedince, nalezneme jich deset. Řada z těchto funkcí se váže k věku, kvalitou pak ovlivňují další vývoj jedince. Jiné mají trvalou platnost, ale mění svou konkrétní podobu vzhledem k vyšším vývojovým stádiím. Všechny dohromady pak vytváří podobu rodiny, kterou můžeme nazývat rodinou funkční, mezi jejíž funkce patří:

- uspokojování základních, primárních potřeb dítěte v raných stádiích jeho života- potřeby jídla, pití, pohybu, lásky, bezpečí,...
- uspokojování potřeby organické přináležitosti- potřeba domova a potřeba mít „svého člověka“
- poskytování akčního prostoru- prostoru pro seberealizaci a součinnost s druhými
- uvádění dítěte do vztahu k věcem rodinného vybavení- k zařízení domácnosti, přístrojům, nástrojům, cenným věcem
- určování prožitku sebe sama jako chlapce/ dívky
- poskytování bezprostředně působících vzorů a příkladů

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Hana, PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 739- 8.

¹⁶ MONTOUSSÉ, Marc a Gilles, RENOARD. *Přehled sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80- 7178- 976- 3.

- zakládání, upevňování a rozvíjení vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako samozřejmosti
- otevírání možnosti vejít do mezigeneračních vztahů a tím lépe pochopit lidi různého věku, založení, postavení
- vytváření si pomocí rodičů, prarodičů, sourozenců představu o širším okolí, společnosti a světu
- poskytování útočiště, jež je dětem i dospělým místem, ve kterém se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc.¹⁷

Ať už se připojíme ke kterémukoliv rozdělení funkcí z výše uvedených, je jisté, že své funkce musí rodina naplňovat ve vztahu k dítěti. Dle mého soudu je zásadní, aby rodina poskytovala dítěti pocit bezpečí, důvěry, sounáležitosti a především lásky. Právě ta pomůže k naplnění všech ostatních funkcí. Samozřejmě i ekonomická funkce je důležitá a to alespoň v těch mezích, aby dítěti poskytovala splnění biologických potřeb. Z hlediska výchovy je pak zásadní funkce poskytování správných vzorů už od nejútlejšího věku, kdy právě v tomto období se dítě učí nápodobou.

1.3. Formy rodiny

Rodinné soužití nabývá rozdílných forem, které jsou závislé na nejrůznějších demografických faktorech, kterými jsou: věk v okamžiku svatby, právní a náboženské aspekty, plodnost. Výzkumy nám dokazují, že i přes svou různorodost zůstávají formy rodinného soužití poměrně stejné. Mezi tři základní typy rodin patří rodina nukleární, která je charakteristická tím, že u ní neexistuje soužití vdaných či ženatých dětí s jejich rodiči. Druhým typem je rodina rozvětvená, kde sdílejí jednu domácnost tři generace, kterými jsou prarodiče, rodiče a děti.

A poslední je rodina komunitní, kdy pod jednou střechou žijí rodiče a všechny jejich ženaté nebo vdané děti. V současné době můžeme říci, že převládá typ rodin nukleárních, protože současné rodiny jsou „izolované“, soustředěné samy na sebe.¹⁸

Odlišné rozdělení současných rodin rozděluje rodiny na rodiny nukleární, manželské, dvougenerační, intimně vztahové a privátně individualizované. Všechny tyto formy soužití rodin k sobě mají blízko a poukazují obdobným směrem. Nukleární rodina je tvořena jádrem,

¹⁷ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978- 80-247- 1168- 3.

¹⁸ MONTOUSSÉ, Marc a Gilles, RENOUIARD. *Přehled sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80- 7178- 976- 3.

keré se skládá z několika málo lidí, jež tvoří její jádro a sdílejí intimní soužití. Manželská rodina je tvořena otcem a matkou, kteří pečují o své děti. Dvougenerační rodina se skládá z otce a matky a generace dětí. Intimně vztahová rodina, je rodinou, která funguje jako „soukromý prostor“. Posledním typem rodiny je rodina privátně individualizovaná, která se vymaňuje z pout tradice, zvyků, závazků a majetkových i profesních.¹⁹

1.4. Problémy současné rodiny

Řada autorů se pokouší vysvětlit současnou situaci rodiny jako krizi. Ta se projevuje vysokou rozvodovostí, nárůstem počtu rodičích se dětí mimo manželství, rostoucím počtem neúplných rodin a zvyšujícím se počtem dětí trpící syndromem CAN. Tedy týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, vysokou sebevražedností dětí, ale i kriminalitou, agresivitou. Krize těchto rodin ohrožuje plnění jejich základních funkcí.²⁰

Z hlediska výchovy se dnešní podoba vztahu mezi rodičem a dítětem liší od dob minulých svou otevřeností, rovnostářstvím a snahou o „kamarádský“ vztah k dětem ze strany rodičů. Stoupající trend, kdy se přesouvá akcent poslušnosti spíše k apelu na vnímání dítěte jako jedinečné osobnosti, prohlubuje krizi ve výchově dětí. Rodiče si přejí, aby z dítěte vyrostla jedinečná osobnost, která se dokáže v životě dobře prosadit, avšak o poslušnosti se vůbec nezmiňují a právě poslušnost je mnohdy odpovědná za krizi v rodině ze strany výchovy, jež pak narůstá v krizi působící na všechny její funkce. Ze strany výchovy rodiče v současnosti nejvíce trápí potíže s autoritou, kdy je děti neposlouchají, jsou drzé a odmlouvají, dělají naschvály. Dále nežádoucí projevy v chování dítěte, kterými jsou agresivita, vulgárnost, vztekání, žárlivost, náladovost, lhaní, krádeže. Také je trápí obavy o správný vývoj dítěte, kdy nechtějí nic zanedbat, neví si rady, jak dítě správně stimulovat, vnímají dítě jako nadané, nejsou schopni si poradit s výběrem kroužků, nedokáží dítě odpoutat od hraní her na počítači. A v poslední řadě pak mají pochybnosti o vlastní rodičovské kompetenci. Myslí si, že je dítě nemá rádo či je dokonce nenávidí. Neví, jestli mu můžou něco zakázat, aby jej netraumatizovali, a nejsou si jisti svou rolí, jestli vše zvládají správně.²¹

Postupem času a pozvolným přerodem společnosti se mění vztah mezi rodičem a dítětem. Dříve se věřilo, že vztah mezi rodičem a dítětem je vybudován hned po narození a zůstane

¹⁹ HELUZ, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978- 80- 247- 1168- 3.

²⁰ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978- 80- 247- 3470- 5.

²¹ LACINOVÁ, Lenka a Petra, ŠKRDLÍKOVÁ. *Dost dobrí rodiče aneb drobné chyby ve výchově dovoleny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80- 7367- 442- 7.

stálý a neměnný. Také se mylně domnívalo, že úzký citový vztah lze mít pouze k jednomu dítěti. Vlivem společensko- ekonomického přerodu, jehož jsme v posledních desítkách let svědky, představují dříve nemyslitelné rodinné statusy jako rozvody, znovu zasnoubení problém současných rodin. Dochází tím ke vzniku nově sloučených rodin, kde se přirozený vzor přesouvá na vzor nově vzniklý. Tím je oslabeno již dávno vzniklé pouto mezi biologickým otcem či matkou, které se následně přesouvá k nové osobě. Dítě se tak dostává do situace, kdy má namísto dvou rodičů, rodiče čtyři. Slučováním nově vzniklých rodin dítě získává další sourozence a očekává se od nich, že společně navážou rodinné pouto, což je zřídka kdy jednoduché. Velmi obtížná situace nastává, když se rodiče rozvedou několikrát.²²

Rozvody představují značný podíl na problémech současných rodin. Dle současných statistik z roku 2015 se v České republice rozvede až polovina manželství po třech až pěti letech.²³ Toto číslo je přímo alarmující a v současných rodinách představuje vážný problém. Rodina je ohrožena ekonomicky, protože postrádá zdroj obživy, jež zajišťoval otec. Také sociálně, protože mnohdy přichází o společný byt, společně vybudované kontakty a přátelé a v neposlední řadě emočně, protože rozvod představuje značnou citovou zátěž pro rodiče i děti.

²² MERCER, Jean. *Understanding Attachment*. 1. vyd. US: Greenwood Publishing Group, 2006. ISBN 0- 275- 98217- 3.

²³ ČTK. *Rozvodem končí polovina manželství, nejčastěji po třech až pěti letech*. Idnes. [online]. 2017 [cit. 28. 2. 2017]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rozvodovost-v-cesku-0lt-/domaci.aspx?c=A150209_184242_domaci_cen

2. Rodič

Být rodičem je velké dobrodružství, ale zároveň je nutné si přiznat, že tato role je velice náročná jak fyzicky tak i emocionálně. Rodiče nosí na svých bedrech řadu věcí. Jsou zodpovědní za výchovu dětí a jejich zdraví. Také se snaží, aby jejich dítě bylo šťastné a úspěšné.²⁴ Pokud se toužíme stát dobrými rodiči, musíme být milující, pečující, ochraňující a podporující ve vztahu k dítěti.²⁵

Když je dítě malé, potřebuje ochranu a právě tehdy za něj rodiče nesou plnou odpovědnost. Chrání jej před nebezpečím a učí jej k lásce k sobě samému i k druhým lidem. Rodiče jsou ti, co dítěti dávají a zprostředkovávají pouto, bezpečí, hodnoty, názory na život, sebedůvěru a důvěru, odolnost, ochotu ke spolupráci i pomoci a zdravé jídlo. Jsou to oni, kdo vysvětlí dítěti jeho pozici v systému rodiny, kde dítěti náleží druhé místo. Na prvním místě i po narození potomka zůstávají rodiče.²⁶

Rodičem se člověk stává ve chvíli početí dítěte, již v té chvíli je odpovědný za růst, výživu a správný vývoj dítěte. Z pohledu práva se člověk stává rodičem ve chvíli narození dítěte. V této chvíli mu vzniká rodičovská odpovědnost vůči dítěti a její rozsah a trvání může upravit pouze soud. Rodičovskou odpovědnost rodiče vykonávají vždy ku prospěchu zájmu dítěte a ve vzájemné shodě. Rodičovská odpovědnost s sebou nese řadu práv i povinností,

²⁴ FILLIOZAT, Isabelle. *Dokonalý rodič neexistuje. Jak porozumět dítěti i sobě*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978- 80- 251- 3317- 0.

²⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Hana, PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 739- 8.

²⁶ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Jen v lásce přežijeme*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978- 80- 262- 0589- 0.

jimiž jsou: péče o dítě a jeho zdraví a o jeho zdravý tělesný, rozumový, citový a mravní vývoj. Také ochranu dítěte, udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, určení místa jeho bydliště, zastupování dítěte a správu jeho jmění.²⁷

Je důležité si uvědomit, jak ve své knize uvádí Zdeněk Matějček, že rodičovství výrazně ovlivňuje rodičovský postoj, který se vyvíjí dlouhodobě a ovlivňuje vztah mezi rodičem a dítětem, rovněž i styl výchovy. Jeho začátek se vytváří ve vlastní rodině ze zkušenosti dítěte s vlastními rodiči. To, co rodiče s láskou vkládají do svého dítěte má pak velkou naději, že bude s neméně velkou láskou předáno další generaci. Sami rodiče si dle výzkumů myslí, že se rodičovský postoj vytváří až v poslední fázi těhotenství, kdy se na dítě těší, anebo během soužití s dítětem.²⁸ Rodičovský postoj však neovlivňuje jen naše dětství. Jsou to i různé situace a okolnosti, se kterými se setkáváme, inteligence jedince, profese a další.

Rodičovství s sebou nese spoustu krásných chvil a radostí prožitých společně s dítětem. Zároveň si však rodiče musí uvědomit, že s sebou přináší i jakousi oběť. Rodiče musí upustit od svých zájmů a koníčků, alespoň na čas, než dítě povyroste. Musí se o svůj čas dělit s dítětem a rovněž tato nová role obnáší finanční zátěž pro rodinu. Pokud jsou rodiče zralí na tuto změnu, jsou pak schopni si uvědomit, že to nejdůležitější, co dítěti mohou dát a co se jim pak od dítěte vrátí, je láska. Jak uvádí Steve Biddulph, pokud se chceme stát vynikajícími rodiči, musíme mít své děti rádi a musíme být ochotni pro ně udělat to nejlepší. Rodiče mohou svému dítěti poskytnout dva druhy lásky, a to lásku něžnou a lásku přísnou. Něžná láska je schopnost chovat se uvolněně, přirozeně, srdečně a laskavě. Znamená brát své dítě takové jaké je a tak jej i milovat. Přísná láska je schopnost dítě milovat, ale zároveň mu nastavit určité hranice jeho chování. Rodičovství je umění, najít v tomto vztahu rovnováhu a poskytnout dítěti oba druhy těchto lásek.²⁹

2.1. Rodič jako vzor

Dítě získává nejvíce ponaučení o životě tím, že pozoruje své dospělé vzory. Nejbližšími vzory pro dítě jsou jeho rodiče, tedy matka a otec, neboť oni tráví se svým dítětem téměř celý

²⁷ *Kde jsi táto?: Nový občanský zákoník 2014- rodinné právo- část IX* [online]. Kde jsi táto?:©2014 [cit. 30. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.kdejsitato.cz/pravo-a-spravedlnost/novy-obcansky-zakonik-2014/novy-obcansky-zakonik-2014-09.html>

²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 320- X.

²⁹ BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 1 vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 334- X.

den.³⁰ Pokud tedy dítě tráví nejvíce času s matkou, pak napodobuje právě její chování, vzorem se však může stát i babička či vrstevník ze školky. Čím je dítě mladší, tím více napodobuje daný vzor. Je ovšem důležité, aby na dítě nepůsobilo mnoho vzorů zároveň, neboť by tak mohl být narušen proces jeho duševního formování. Dítě je pak vystaveno množství nesrozumitelných a nesouvislých obrazů, které neumí uspořádat a zařadit do jednoho celku.³¹

V prvních sedmi letech života je dítě nejvíce otevřené k napodobování vzoru, protože právě tehdy nejvíce vnímá³². Proto je zapotřebí si uvědomit, že vliv rodičovského vzoru je časově omezený. Okolo 12. roku života se dítě osamostatňuje a vzorem se pro něj stávají vrstevníci. Jestli jsme v dítěti do této doby vypěstovali smysl pro hodnoty a pravidla soužití, nemusíme se obávat, že by sešlo z cesty.³³

Pokud si tedy uvědomíme, že jsou to právě rodiče, jež poskytují dítěti vzor chování, je nutné se zamyslet, jestli jsou správnými vzory pro napodobování. Důležité je se zamyslet nad otázkou, co svým chováním dítěti sdělujeme? Jaký vzor mu přinášíme?³⁴ Rodičovský vzor zahrnuje všechny oblasti života včetně životních názorů: jak se člověk vyrovnává s problémy, neúspěchem, jaké má zájmy, zda má přátele...³⁵

Být dobrým vzorem pro děti není jednoduché. Kevin Leman se domnívá, že této dovednosti můžeme dosáhnout, pokud budeme důslední a upřímní, neboť naše činy mluví hlasitěji než slova. Aby se rodiče stali upřímnými vzory, je zapotřebí disponovat značnou dávkou odvahy. Díky upřímnosti dítě pochopí, že nikdo není dokonalý a vytvoří se tak silný a důvěrný vztah mezi rodičem a dítětem.³⁶

Je tedy nutné si zapamatovat, že nejvíce na dítě působí vzory do 7 let života, protože právě v tomto věku jsou děti nejvíce vnímavé. Důležitým faktorem je, aby na dítě působil jeden vzor, protože pak je dítě schopné si vytvořit jeden celistvý obraz správného chování. Být dobrým vzorem neznamená nedělat chyby, ale uvědomit si své chyby a napravit je, protože i tím se dítě učí. A v neposlední řadě, jak uvádí Jiřina Prekopová, je nezbytné mít na

³⁰ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80- 7255- 241- 2.

³¹ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 2. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80- 85282- 77- 1.

³² PREKOPOVÁ, Jiřina. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 2. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80- 85282- 77- 1.

³³ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN: 978- 80- 7255- 241- 2.

³⁴ PREKOPOVÁ, Jiřina. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 766- 4.

³⁵ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Jen v lásce přežijeme*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978- 80- 262- 0589- 0.

³⁶ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80- 7255- 241- 2.

paměti, že pokud dítě ztratí vzor předčasně, musí jednat na vlastní zodpovědnost a je tak přetěžováno. To pak vede k nervozitě, nespavosti, poruchám chování, strachu a osamělosti.³⁷

2.2. Rodič jako autorita

Hluboce zakořeněným a obecně platným názorem je, že rodiče musí využívat svoji autoritu vůči dítěti, aby jej usměrňovali, řídili, kontrolovali. Rodiče se sami domnívají, že je nezbytné, aby uplatňovali autoritu vůči dětem, neboť si myslí, že přece oni vědí vše nejlépe. Pro dítě je rodič něco jako bůh, není nic, co by nevěděl či nedokázal. Někteří rodiče této vlastnosti nesprávně využívají a snaží se ji využít jako rodičovskou moc nad dítětem. Používají ji, aby přiměli dělat dítě to, co chtějí, bez ohledu na jejich přání či potřeby.³⁸

Autorita je ve výchově určitě důležitá, ale musí být správně uplatňována. Jedním z přístupů, jak rodiče můžou správně autoritu uplatňovat, uvádí ve své knize Kevin Leman. Dle něj rodič, který uplatňuje kázeň, jedná s autoritou, ale nehraje si na šéfa. V rámci kázně, již učí sám život, pomáhá rodič dítěti, aby jednalo odpovědně, ale nedělá rozhodnutí místo něj. Kázeň učí dítě vést, nikoliv mu panovat či za něj rozhodovat.³⁹

Jednou z dalších možností, jak uplatňovat rodičovskou autoritu či moc, je využívat odměn či trestů ve výchově. Pokud rodič používá odměny, snaží se u dítěte upevnit chování, jež je žádoucí. U trestu se snaží odstranit chování nežádoucí. Tato metoda má řadu vedlejších nešťastných účinků. Výsledkem je dítě ustrašené, bojácné a nervózní. Navíc postupem času se naučí najít uspokojení z vlastních aktivit a taktéž přijde na způsob, jak se vyhnout trestům. Rodiče si pak stěžují, že dřívější autorita a moc, která na dítě platila je už neúčinná.⁴⁰

Rodiče by tedy neměli uplatňovat svoji autoritu a moc nad dítětem tak, aby jej ovládali a rozhodovali za něj. Dítě se postupem času naučí s tímto vztahem zacházet a účinnost této metody mizí, nebo vychovává dítě, které je nesamostatné, ustrašené a bojácné. Autorita rodičů nesmí být nepřiměřená a umělá. Nejlepším a nejpřirozenějším způsobem, jak dítě učit je, jak už jsme si uvedli v předchozí kapitole, pomocí správných vzorů chování s využitím kázně, protože tento způsob učení je pro dítě přirozený.

³⁷ PREKOPOVÁ, Jiřina *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 2. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80- 85282-77-1.

³⁸ GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*. 1. vyd. Olomouc: Books Print, 2012. ISBN 978- 80- 87580-06- 6.

³⁹ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80- 7255- 241- 2.

⁴⁰ GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*. 1. vyd. Olomouc: Books Print, 2012. ISBN 978- 80- 87580-06- 6.

2.3. Komunikace mezi rodičem a dítětem

Rodina stejně jako každá sociální skupina je místem, kde dochází ke komunikaci. Je důležité, aby komunikace v rodině probíhala v přátelské atmosféře a tím vytvářela příjemnou a uvolněnou komunikaci mezi jednotlivými členy rodiny. Psychicky pozitivní klima, povzbuzuje členy rodiny ke vzájemné komunikaci a upevňování vztahů mezi nimi. V takovémto prostředí pozitivně ovlivňujeme psychosomatický rozvoj dítěte. Z dítěte vyrůstá klidná a harmonická osobnost, která umí vytvářet kladné mezilidské vztahy. Ideální komunikace zahrnuje opravdový dialog, který je založen na přátelskosti a upřímnosti. Nutností je si uvědomit, že dítě pozoruje naši komunikaci i mezi ostatními členy rodiny, přáteli, sousedy a proto musíme pozitivně komunikovat se všemi ve svém okolí.⁴¹

Mluvení mezi rodičem a dítětem je důležité, ale zcela klíčovou roli v této komunikaci hraje fakt, jak spolu tato dvojice hovoří. Pokud tato dvojice má spolu mít důvěrný, zdravý vztah, musí spolu mluvit. A jednou z nejeфекtivnějších možností, jak mezi sebou sdělovat pocity či problémy, je používat metodu: „klíč k otevření srdce“. Tato metoda přirozeně dítě pobízí k rozhovoru, nepředkládá mu žádné nápady, soudy či pocity. Pouze dítě vyzve, aby se podělilo o své vlastní nápady, soudy či pocity. Nejjednodušší formy sdělení tohoto typu jsou výroky jako: chápu, aha, hmm, no ne a jiné. Další formy pak jasněji povzbuzují k rozhovoru, aby nám dotyčný řekl více, jako např.: to mi prosím tě pověz, a jak to bylo dál?, napjatě poslouchám. Tato metoda komunikace dodává rodiči a dítěti odvahu, aby začali nebo pokračovali v tom, co chtějí říct a pomáhá k rozvoji harmonického a důvěrného vztahu mezi nimi.⁴²

Umění komunikace je jasně spjato s uměním naslouchání. Naslouchání není tak jednoduché, neznamená to jen, že si dítě postavíme před sebe a oznámíme mu: „Poslouchám tě“.⁴³ Nutná je jakási výbava. Abychom mohli dítěti naslouchat, tak k němu potřebujeme mít vypěstovanou vzájemnou úctu a respekt. Zároveň v sobě objevit opravdový zájem o věc, kterou nám druhý vypráví a v neposlední řadě musíme být trpěliví a disciplinovaní. Umění naslouchat nutně neznamená s dítětem ve všem souhlasit, ale snažit se

⁴¹ MELGOSSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent- Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3.

⁴² GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*. 1. vyd. Olomouc: Books Print, 2012. ISBN 978-80-87580-06-6.

⁴³ FILLIOZAT, Isabelle. *Dokonalý rodič neexistuje, jak porozumět dítěti i sobě*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3317-0.

mu porozumět. Je nedílnou součástí každého důvěrného vztahu. Tím, že nasloucháme, vzbuzujeme v dítěti pocit, že je pro nás důležité a že nám na něm záleží.⁴⁴

2.3.1. Zásady správné komunikace mezi rodičem a dítětem

Aby byla komunikace mezi rodičem a dítětem účinná a rostl jejich vzájemný vztah, je zapotřebí dodržovat několik zásad. První zásadou je, abychom si našli ke vzájemné komunikaci čas. Rodič je v prvních letech života dítěte koordinátorem společné komunikace. Musí se snažit vybudovat každý den společnou chvíli, kdy si s dítětem sdělí, co každý během dne prožili. Takovou chvílkou může být návrat domů z práce, při večeři. Důležité je, aby byli přítomni všichni členové rodiny a tato společná chvílka vyhovovala jak rodičům, tak dětem. Další zásadou v komunikaci je klid. Není vhodné, abychom s dítětem mluvili ve chvíli, kdy se mu nemůžeme plně věnovat. V takovém případě, je lepší dítěti říct, že komunikaci odložíme na později, přičemž nesmíme dopustit, aby ke komunikaci nedošlo. V té chvíli by byl náš vztah narušen. Dále je také důležité, abychom s dítětem mluvili ve formě „já a ty“. Tedy abychom používali první osobu jednotného čísla, kterou je „já“. Pokud vzájemnou komunikaci nastavíme v této formě, dáváme dítěti najevo, že nám na dané věci záleží, že jsme v ní osobně zainteresováni a zároveň takto utvrzujeme vzájemný vztah. Důležitá je také konkrétnost. Dotazovat se dítěte, co se stalo, jaký byl děj, co mělo k obědu, protože dítě si to mnohdy samo nepamatuje. Ze strany rodičů je pak konkretizovat svá sdělení ve vztahu k dítěti. Předškolní děti mnohým pojmům ještě nerozumí a tak je dobré jim je upřesnit. Nesmírně důležitá je vzájemnost v komunikaci. Vzájemností se myslí, že tak jako dítě poslouchá rodiče v tom, co mu sdílí, bude i rodič poslouchat své dítě. Tato vzájemnost pomáhá vytvářet silný vztah, důvěru, otevřenost a oboustrannou spolehlivost. Předposlední důležitou zásadou je vzájemné naslouchání o její důležitosti jsme si psali již v předchozí kapitole. A jako poslední je nezbytná omluva. Pokud se rodič splete nebo udělá něco špatně, je důležité, aby se dítěti omluvil. Dítě se tak přirozeně učí principu omluvy a umí ji používat ve vztahu k druhým.⁴⁵

⁴⁴ HERMAN, Marek. *Najděte si svého manžana*. 3. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978- 80- 260- 6070- 3.

⁴⁵ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978- 80- 247- 2698- 4.

3. Předškolní dítě

„Tím opravdu základním stavebním kamenem a nejdůležitějším podmětem pro zdravý vývoj každého člověka je důvěrný vztah mezi mámou a dítětem v období do šesti let.“⁴⁶ Tuto kapitolu začínám citací, která mi přišla naprosto výstižná. Jak už jsme si uvedli v kapitole rodičovský vzor, prvních šest až sedm let v období vývoje dítěte je nejdůležitějších. Právě v tomto období se formuje jeho osobnost a určuje se, zda se bude formovat ve zdravou, sebevědomou osobnost. Nezastupitelnou roli v tomto období má rodina a nejvíce matka. V období od tří do šesti let, pak významnou roli ve vývoji jedince zastává sociální skupina a vrstevníci.

Předškolní věk znamená pro dítě velmi významnou vývojovou etapu v jeho životě. Předškolní dítě po 3. roce života překračuje hranice svého nejbližšího rodinného kruhu a k vědomí vlastního „já“ přidává nový prvek, kterým je- vztah k druhým dětem. Po této interakci dítě vyloženě touží. Díky mateřské škole se učí prosociálnímu chování, které mu umožňuje začlenit se do širších společenských skupin, ve kterých se učí vzájemné spolupráci. Jestliže ještě v tomto období nemají rodiče vhodné rodičovské postoje, tak mateřská škola je právě tím prostředím, které dítěti pomáhá poznat to, co je běžné a normální. Tím, že je dítě ze svého rodinného prostředí vzdáleno na určitou část dne, je oslabován vliv nevhodného chování či nevhodných postojů jeho rodinných vychovatelů. Na druhou stranu je mateřská škola místem, které rodičům podává pomocnou ruku a nabízí spolupráci, protože zde mohou rodinní vychovatelé porovnat své výchovné názory a postupy s názory učitelek a dohodnout

⁴⁶ HERMAN, Marek. *Najděte si svého Martana*. 3. vyd. Olomouc: Hanex, 2008, s. 91. ISBN 978- 80- 260- 6070- 3.

se na společném postupu při výchově dítěte. Tato situace nastává, pokud je rodič ochoten uznat chybu a spolupracovat s učitelkou.⁴⁷

Předškolní dítě má mimo domov příležitost si pohrát s dětmi stejného věku. Opouští rodinný kruh a je vystaveno vlivu širšího prostředí, čímž se vytváří a prohlubují mimo rodinné vztahy. Studie prokazují, že předškolní děti, tedy děti ve věku od tří do pěti let, se od svých vrstevníků naučí mnohému v oblasti kognitivní (myšlení), motorické (pohybové), psychomotorické (koordinace) a sociální. Velký vliv na vztah dítěte k ostatním dětem má již dříve vytvořený vztah s rodiči. Děti, které navázaly pevné emocionální pouto se svými rodiči, dokážou lépe navazovat vztah s ostatními vrstevníky, umí si hrát a radovat se ze hry. Od chvíle, kdy dítě vstoupilo do mateřské školy, je silně ovlivňováno ostatními dětmi. Děti se pak chovají podle toho, jak se chová jejich kamarád a tento vliv vrcholí v období dospívání.⁴⁸

Předškolní věk není spjatý pouze se vstupem do mateřské školy a navazováním kontaktů s ostatními dětmi. Je to i svět plný „magické fantazie“, tedy představ dětí o fungování světa. Magický svět, který je plný citů, úžasu, možností, umožňuje dětem zdravý duševní vývoj a tím i růst osobnosti. Úkolem rodičů v tomto období dítěte, je ho chápat a pomoci ho převést do světa dospělých. Dítě, které není pochopeno, se cítí osamělé a nemilované. Dnešní svět je orientovaný na rozvoj samostatné osobnosti dítěte, snaží se v dítěti vidět malého dospělého a to je chyba, protože dítě do sedmi let života myslí tím, že vnímá. Teprve kolem sedmého roku života vyjde z magického světa a rozvíjí se u něj analyticko- logické myšlení. Až v tomto období se myšlení dětí podobá myšlení dospělých, teprve teď stojí „oběma nohama na zemi“ a vnímá realitu světa dospělých.⁴⁹

3.1. Předškolní období

Předškolní období trvá od 3. do 6. roku a jedná se o významnou vývojovou etapu v životě dítěte, která je ukončena vstupem do základní školy. Nejdůležitějším úkolem pro dítě v předškolním období je se připravit na roli školáka a získat potřebné kompetence. Z hlediska psychologie mluvíme o školní zralosti. Toto období má dvě rozmezí, která jsou dána jeho sociálním zařazením. První rozmezí se týká vstupu do mateřské školy mezi třetím a čtvrtým

⁴⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 320- X.

⁴⁸ MELGOSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent Orion, 2003. ISBN 80- 7172- 613- 3.

⁴⁹ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 2. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80- 85580- 06- 6.

rokem a druhé nástupu do základní školy po dovršení šesti let věku.⁵⁰ V tomto období jsou děti plné energie, zvědavé a nadšené. Jsou neustále v pohybu a do všeho, co je zaujme, se pouštějí naplno. Kreativita a fantazie v tomto období dosahuje vrcholu a projevují se ve všem, co dělají, ať již ve hraní, malování nebo vyprávění. Rozšiřují si slovní zásobu a rozvíjí intelekt. Vstupem do kolektivu si uvědomují potřeby ostatních a pomalu získávají kontrolu nad svým chováním. Touží po samostatnosti a také se osamostatňují, ale zároveň stále potřebují podporu a pochopení od svých rodičů.⁵¹ Proměňuje se také tělesná konstituce dítěte, kdy se typická baculatost mění ve štíhlost. Na konci předškolního věku mluvíme o období vytáhlosti.⁵²

- Vývoj motoriky

Rozvojem mozkové kůry, která podmiňuje celý psychický vývoj, se rozvíjejí pohybové možnosti dítěte jak v oblasti hrubé motoriky, tak i jemné motoriky. V oblasti hrubé motoriky se u dítěte pohyby automatizují, koordinují a zdokonalují. Dítě plynule chodí, skáče, běhá. Rovněž koncem tohoto období zvládá pohyby, které jsou složitější na pohybovou koordinaci, jako bruslení, jízda na kole, koloběžce, plavání, lyžování. Rozvoj jemné motoriky dítěti umožňuje plynulou manipulaci s tužkou, nůžkami, přiborem a celkovou manuální zručnost. Vyhraňuje se lateralita, která určuje dominanci párové končetiny. Zjednodušeně by se dalo říci, že v předškolním věku se neustále zdokonaluje a zlepšuje pohybová koordinace a elegance.⁵³

- Vývoj poznávacích procesů

Mezi základní znaky myšlení dítěte v předškolním věku bychom mohli například uvést egocentrismus, fenomenismus, magičnost, absolutismus. Egocentrismus zkresluje úsudky dítěte na základě subjektivních preferencí a tím dochází k nepřesnostem ve vnímání. Dítě si například zakrývá oči a domnívá se, že jej druzí nevidí. Fenomenismus určuje představu o podobě světa. Dítě si vytvoří vlastní obraz reality, od kterého nehodlá upustit. Svět je pro něj takový, jak vypadá a proto nedokáže pochopit, že velryba není ryba. Magičnost pomáhá dítěti s interpretací v běžném životě pomocí fantazie a tím poznání zkresluje.

⁵⁰ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3, vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 80- 244- 0629- 2.

⁵¹ ALLEN, Eileen a Lyn, MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte od prenatalního období do 8 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80- 7178- 614- 4.

⁵² ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3, vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 80- 244- 0629- 2.

⁵³ ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3, vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 80- 244- 0629- 2.

A absolutismus poukazuje na potřebu jistoty tím, že pro něj musí mít vše definitivní a jednoznačnou platnost. Nepřijímá například reklamu, která vychvaluje zubní pastu jako nejlepší na světě, protože před chvílí jiná reklama označila stejně jinou zubní pastu⁵⁴

Poznávací procesy se u předškoláka rozvíjejí velmi intenzivně. Ve vnímání převažují nápadné předměty nebo ty předměty, které mají vztah k činnosti, kterou vykonává. Při vnímání nevyčleňuje podstatné znaky předmětů a nerozezná základní vztahy mezi nimi. Paměť se vztahuje ke konkrétním předmětům, situacím či osobám a je mimovolná. Úmyslná paměť se objevuje až na konci tohoto období. Pozornost je nestálá, krátká a často přelétává. Postupem věku se doba pozornosti prodlužuje. Vnímání obohacuje představivost, která v tomto období dosahuje vrcholu, a pro dítě jsou představy způsobem, jak si vysvětluje realitu.⁵⁵

- Emoční a sociální vývoj

Citové prožitky se u dítěte předškolního věku vážou ke konkrétní činnosti. Rozvíjí se smysl pro humor a naopak vztek a vzdor jsou na ústupu. Ustupuje také strach z neznámého, zejména z neznámých osob nebo prostředí. Zároveň se rozvíjí vyšší city. Proměňují se vztahy k ostatním, nejčastěji k vrstevníkům, kdy dítě přijímá ostatní a cítí potřebu kontaktů s nimi, zejména jako partnerů ke hře.⁵⁶ Zatímco předchozí vývojové období preferovalo hru vedle sebe.

- Rozvoj sociálních dovedností

V předškolním období dítě poznává a osvojuje si základní vzorce chování. Rozvíjí se zejména prosociální chování, jehož rozvoj je spojen s dosažením určité úrovně empatie, schopností kontroly agresivity a ovládnutí vlastních potřeb. Rozvoj prosociálního chování je vázán na potřeby jistoty a bezpečí, proto děti, které se cítí ohroženě, reagují asociálně.

⁵⁷

- Význam rodiny pro psychický vývoj předškolního dítěte

Rodiče pro dítě předškolního věku představují ideál, tedy vzor, který se dítě snaží napodobit. Napodobuje veškeré hodnoty, postoje a projevy rodičů, přesně tak jak je vnímá.

⁵⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80- 7184- 803- 4.

⁵⁵ ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3, vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 80- 244- 0629- 2.

⁵⁶ ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3, vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 80- 244- 0629- 2.

⁵⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80- 7184- 803- 4.

Identifikace s rodičem pro dítě představuje pocit jistoty a bezpečí. Rodič je pro dítě všemocný a ono potřebuje, aby se mu věnoval a to zejména při hře, protože předškolní věk je věkem, kdy dochází k anticipaci rolí. To znamená, že během hry si zkouší různé role, a zároveň se je učí.⁵⁸ Rodič, tak během hry může dítěti ukázat, jaké chování je vhodné, co se kdy sluší a co už je naopak za hranicí. K takovému učení nejlépe slouží hry námětové, kdy si děti hrají na prodavače, kadeřníky, knihovnice a zkouší si tak, jak se člověk má v takové pozici chovat.

- Předškolák a sociální skupina

V předškolním období dítě opouští rodinu a vstupuje do širšího společenského prostředí, nejčastěji do mateřské školy. V jejím rámci si rozšiřuje okruh vztahů, které prohlubuje i zkvalitňuje. Vlivem socializace se od jiných dětí naučí mnohému v oblasti kognitivní, motorické, psychomotorické i sociální. Děti, které se svými rodiči navázaly pevné emociální pouto, dovedou lépe navazovat vztahy se svými vrstevníky a mají menší sklon k rozhazování hraček, bitkám, pláči.⁵⁹

Na počátku 21. století proběhla studie kolektivu vědců ze Spojených států, kteří reprezentovali obory jako psychologie, pedagogika či ekonomie, za účelem nastavení standardů předškolního vzdělávání. Výsledkem této studie byl souhrn doporučení nazvaný Vize univerzálního předškolního vzdělávání. Tato studie dospěla k závěru, že je nutné nastavit souhrnnou sadu opatření a zajistit jejich pravidelnou kontrolu. Mezi nejzásadnější body lze uvést seznam dovedností, které by dítě mělo splnit před nástupem do školy, zajištění zázemí rodině, která dítě vychovává nebo také přístup k lékařské péči či sociální podpoře. Dále opatření zmiňují zajištění vzdělaného personálu či způsob odměňování a podpory personálu při zvyšování kvalifikace.⁶⁰

V České republice byly roku 2012 zavedeny Standardy předškolního vzdělávání, které vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a podle jednotlivých oblastí, které jsou zde obsaženy. Definují přesné požadavky k naplnění předškolního vzdělávání. Tyto standardy až do konce tohoto školního roku byly spíše doporučením, protože předškolní vzdělávání není povinné, to se však mění od září 2017, kdy předškolní vzdělávání povinné bude. Vizí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy do budoucna v rámci předškolního vzdělávání je, že chce garantovat každý

⁵⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80- 7184- 803- 4.

⁵⁹ MELGOSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent Orion, 2003. ISBN 80- 7172- 613- 3.

⁶⁰ ZIGLER, Edward, Gilliam, WALTER a Stephanie JONES. *A Vision for Universal Preschool Education*. 1. vyd. Cambridge University Press, 2006. ISBN 978- 0- 521- 84854- 1.

rok určité věkové hranici místo v mateřské škole pro toho, kdo projeví zájem. Příští školní rok se tato garance týká předškolních dětí, které mají zároveň předškolní vzdělávání povinné. Ty si však mohou volit mezi docházkou do mateřské školy nebo individuálním vzdělávacím plánem, kdy by mateřská škola přezkušovala každého půl roku děti, které se učí doma a přitom vychází ze Standardů předškolního vzdělávání. Do roku 2020 se má věková hranice garance snížit ke dvěma rokům. Dalším tématem, které se v rámci předškolního a nejen toho předškolního vzdělávání řeší, je kariérní řád učitelů.

3.2. Předškolák v rodině

Děti ve věku od 3 do 5 let si osvojují zvyky, hodnoty a kulturu, které je obklopují. V tomto období je dítě nejvíce ovlivnitelné z celého životního cyklu, právě v této chvíli mají rodiče možnost předat svým dětem vše potřebné pro jejich další správný vývoj. Rodič si musí uvědomit, jakou cestou chce, aby se jeho dítě ubíralo. Pokud dítě bude neustále kárat a zvýrazňovat jeho špatné chování před ostatními rodiči, riskuje, že dítě takové chování přijme za své a vydá se touto cestou. Naopak rodič, který se bude soustředit na správné chování dítěte, chválit jej, povzbuzovat za jeho výsledky, se může těšit z pozitivních výsledků dítěte, protože se budou snažit plnit rodičovská očekávání.⁶¹

Předškolní dítě, a nejen ono, potřebuje mít v rodině jistotu. Potřebuje její přízeň a láskyplnou péči. Rodina mu musí dávat pocit, že i kdyby se celý svět na hlavu stavěl, tak rodina bude stále s ním a může se na ni spolehnout. Dnešní výzkumy prokazují, že bezpodmínečně nejdůležitějším obdobím v životě jedince je období do šesti let, protože v tomto období se nejvíce naučí a nejvíce vyvíjí. Aby se dítě mohlo v rodině zdravě vyvíjet, je zapotřebí, aby ho rodiče přijali bez podmínek. To znamená, že máme dítě rádi a přistupujeme k němu velkoryse a shovívavě. Tuto lásku se snažíme dítěti vyjádřit slovy: „Mám tě ráda, protože jsi“. Dáváme tím dítěti najevo, že svou lásku ničím nepodmiňujeme. Taková výchovná atmosféra pomáhá dítěti vyrůst ve zdravého jedince. Opačným přístupem je výchova s podmínkou, kdy na dítě klademe nároky a požadavky. Vyjadřujeme tak dítěti, že naše láska k němu záleží na splnění určitých podmínek, kterými mohou být: poslušnost, pořádnost, pravdomluvnost, ... Lásku k dítěti, která v sobě nese podmínku, vede k extrémně

⁶¹ MELGOSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent Orion, 2003. ISBN 80- 7172-613- 3.

přísné výchově a vyvíjení tlaku na dítě. Dítě si tento tlak zvnitřní, aniž by ho někdo nutil a bude mít samo na sebe přehnané požadavky.⁶²

Úkolem rodičů předškoláka tedy je, aby dítěti v rodinném kruhu poskytli pocit jistoty a bezpečí. Aby jej povzbuzovaly v jeho vývoji a uměli ocenit za jeho úspěchy. V předškolním věku se dítě seznamuje se všemi pravidly a povinnostmi a je na rodičích, aby dítěti ukázali ta správná pravidla. Protože právě v tomto věku je dítě nejvíce ovlivnitelné a tvárné a právě tehdy mají rodiče na dítě největší vliv, postupem času jej začne přebírat sociální skupina, tedy vrstevníci.

3.3. Návyky a dovednosti předškolního dítěte

V předškolním věku bývají děti plné energie, zvědavosti a nadšení. Díky energii jsou neustále v pohybu a rozvíjí si tak motorické dovednosti. Fantazie v tomto období dosahuje vrcholu a promítá se do všech dětských činností. Rozšiřuje se slovní zásoba a rozvíjí intelekt, tím jsou předškoláci schopni si vytvořit svůj vlastní názor, o kterém jsou pevně přesvědčeni. Vstupují do sociálních skupin, které ke svému rozvoji potřebují, ale zároveň potřebují stále cítit podporu z vlastní rodiny.⁶³

Nervový systém předškoláka zraje a jeho osobnost vospívá a tím se stává tvorem kulturním a civilizovaným. Pozoruje své okolí a snaží se napodobit návyky, jež jsou ve společnosti žádoucí. Období vzdoru je na ústupu a přechází do období tzv. konformity. Dítě se snaží vypadat jako ostatní, dělat to, co dělají druzí. Chápe, které chování je společností uznávané a které naopak odmítané.⁶⁴ Konformita je pro děti v tomto období velmi důležitá. Předškolákům velmi záleží na tom, aby bylo vše tak, jak má být. Chtějí vypadat jako ostatní a dělat to, co dělají ostatní. Je to věk, kdy je dítě ochotné dodržovat dobré mravy a zásady.⁶⁵ A proto je nesmírně důležité, aby rodina dítěti poskytovala správný vzor chování. Avšak samotný vzor nestačí. Důležité také je, jak si uvedeme v následující kapitole, ukázat dítěti hranice vhodného chování. Tedy, kdy je jeho chování ještě společensky přípustné a kdy již přesáhlo hranici přípustnosti.

⁶² HERMAN, Marek. *Najděte si svého Martana*. 3. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978- 80- 260- 6070- 3.

⁶³ ALLEN, Eillen a Lyn, MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80- 7178- 614- 4.

⁶⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 320- X.

⁶⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80- 247- 0870- 1.

V předškolním věku dítě vstupuje do mateřské školy, kde se připravuje na vstup do základní školy. Mateřská škola podporuje dítě v rozvoji v kognitivní, motorické, řečové, a sociální oblasti. Rodina však zůstává pro dítě stále nejdůležitějším prostředím, kde se dítě učí. Rodiče často přenáší svou vlastní zodpovědnost za výchovu na vzdělávací instituci. Myslí si, že ta dítě naučí všemu, co je potřeba. Ano, mateřské školy mají jistě podíl na výchově i vzdělání, ale působení ze strany rodiny nikdy nenahradí. Mateřská škola při dobré spolupráci s rodiči může pomoci dítěti růst a vzdělávat se, přesto nejdůležitější úloha zůstává stále rodině, na což se dnes zapomíná čím dál častěji.

Důležité je v předškolním věku nepromeškat dítě naučit společenským návykům. Teď je právě ten správný čas, protože to, co se teď naučí, se mu hluboce vryje do paměti. Rodiče by měli vyhledávat příležitosti, kdy společně mohou dělat něco dobrého pro druhé nebo jen dělat někomu radost.⁶⁶

Kdykoliv, kdy se rozhodneme dítě čemukoliv naučit, je zapotřebí začít stavět na tom, co už dítě umí.⁶⁷ Pokud tedy budeme chtít dítě naučit zdravít, budeme to v první řadě dělat my sami a ono to pak po nás bude opakovat a tím se bude učit základním návykům společenského chování. Vždy, když dítě pozdraví, tak jej pochválíme a prozradíme mu, že dalším pravidlem slušného společenského chování je poděkování. Potom upevňujeme stejným způsobem, jako zdravení, tedy pochvalou. Každé dítě touží po tom, aby bylo chváleno. Někteří rodiče se soustředí pouze na negativní stránky chování a upozorňují dítě jen na to špatné. Zapomínají na sílu pochvaly, která je velkým zdrojem motivace. Pomáhá dítěti růst a vyrůst ve zdravou, sebevědomou osobu, která si je jistá sama sebou. Zároveň dítěti dáváme pocit, že jej přijímáme takové, jaké je.

K procesu učení se váže jedno zlaté pravidlo: „Zařídme věci tak, aby je dítě dělalo dobře a my jej za to mohli pochválit- ale nedopustíme, aby je udělalo špatně a my jej za to měli trestat.”⁶⁸

A jak tedy podporovat správný rozvoj dítěte? Pro harmonický rozvoj celé osobnosti dítěte je nezbytné uspokojení jeho základních psychických potřeb. Mezi první patří jistota. Dítě potřebuje mít jistotu, že se o něj bude starat stále stejný člověk, nejčastěji matka. Také potřebuje mít jistotu určité stálosti a řádu v rámci dne a činností. Další potřebou je

⁶⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 320- X.

⁶⁷ BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 068- 5.

⁶⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80- 247- 0870- 1.

sebedůvěra, která je úzce spjata se sebeúctou. Dítě potřebuje pocit podpory a opory ze strany jeho nejbližších. Poslední potřebou je pocit přijetí. Pokud dítěti dokážeme poskytnout pocit, že je přijímáno, a zároveň uspokojit ostatní potřeby, je dítě šťastné a sebejisté, ale pokud tyto potřeby naplnit nezvládneme, dítě cítí pocit prohry, frustrace a nespokojenosti, které mohou vést k nežádoucím obranným mechanismům jako vzdor, odmítání, drzost, neposlušnost.

4. Výchova dítěte

Mezi základní funkce rodiny, které by měla naplňovat, patří výchova. Pokud bychom pojem výchovy chtěli definovat, pro vysvětlení tohoto pojmu bychom například nahlédli do pedagogického slovníku, který říká, že výchova je: *„Proces záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s jeho individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností“*.⁶⁹

Výchova je tedy proces, kdy rodič promyšleně ovlivňuje své dítě již od raného dětství. Je ale zapotřebí si dát pozor, aby se výchova nestala spíše manipulací s dítětem a způsobem, jak ho řadou různých technik ovládnout. Tento způsob výchovy by se mohl stát na krátkou dobu účinný, ale po čase by dítě hledalo únik z této výchovy a uchýlilo by se k nežádoucímu chování. K výchově je zapotřebí přistupovat zodpovědně, jako k velmi důležité činnosti.⁷⁰

Proces výchovy se v průběhu let mění, stejně tak, jako se mění uspořádání rodinného života. Otázkou výchovy se zabývali známí filozofové a pedagogové jako například Jan Ámos Komenský, pro kterého vzdělání a respekt znamenaly jedinou možnost, jak zabránit úpadku

⁶⁹ PRŮCHA, Jan a Eliška, WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 257. ISBN 978- 80- 262- 0403- 9.

⁷⁰ RASER, Jamie. *Jak vychovávat děti se kterými se dá žít*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80- 7178- 459- 1.

ve společnosti. Jean- Jacques Rousseau zase naopak požadoval osvobození od drilu a nátlaku. Považoval za důležité, aby ti, kdo chtějí vychovávat, byli vychováni sami.⁷¹ Z pohledu dnešní doby už víme, že oba tito významní myslitelé měli pravdu. Jak říká Komenský, je důležité vzdělání a respekt vůči vychovatelům i společnosti a zároveň je důležitá také myšlenka Rousseau o působení vzoru vychovatele na vychovávaného. Výchova dítěte není jednoduchá a nedá se naučit. Každý z nás je jedinečná osobnost a proto ve výchově potřebuje pochopení od vychovatele, jeho trpělivost a hlavně individuální přístup s potřebnou dávkou empatie.

V dřívějších časech panovaly ve výchově pevné zásady, podle kterých se vychovávaly všechny děti stejně bez rozdílů jejich společenského postavení. Mělo se za to, že rodiče a vychovatelé mají vždy pravdu a zasluhují úctu.⁷² Tento způsob výchovy bychom mohli označit jako autoritářský, kdy jedna ze stran a to strana vychovatele, disponuje znaky převahy a nadřazenosti vůči dítěti. Dítě se pak pod vlivem takovéto výchovy stává pasivní či neurotické. U jiných takový styl výchovy vyvolává vzpuru a schválnosti.⁷³ Opakem této výchovy je dnešní moderní styl výchovy nazývaný jako „Moderní“, „Měkká“, „Volná výchova“. Mnozí autoři tvrdí, že se vyvinula z dřívější příliš přísné výchovy, kdy rodiče, kteří tak byli vychováni, již nechtěli stejným způsobem vychovávat své děti. Místo přísnosti a pravidel nechávají výchově volný průběh.⁷⁴ Dítě však při této výchově postrádá jednu ze svých základních psychických potřeb a tou je potřeba jistoty. Pokud dítě nebude mít v rodině řád, nebude vědět, jak se chovat a co v danou chvíli dělat. Tyto pocity v něm později vyvolají vlnu stresu a ono je pak nespokojené a zmatené. Postrádají pevný bod, o který by se mohly opřít.⁷⁵ Jakou výchovu si tedy pro své dítě vybrat, když ani jedna cesta není správná? Dle mého názoru je nejvhodnější poskytnout dítěti pocit bezpečí a jistoty tím, že mu ve výchově nastavíme pravidla a řád, ale zároveň mu poskytneme dostatečný pocit lásky. Rodič musí při výchově postupovat instinktivně a s citem k dítěti. I k dané situaci, ve které se nacházejí. A hlavně si musí uvědomit, že dítě vychovává každodenně, každým okamžikem, který stráví spolu. Každý den, v každé situaci dítě vychováváme, protože i hra či procházka může dítě vychovávat.

⁷¹ HAUSER, Uli. *Rodiče potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál. 2012. ISBN 978- 80- 262- 0064- 2.

⁷² HAASOVÁ, Irmgard. *Ostatní děti smějí všechno*. 1. vyd. Praha: Portál, 1991. ISBN 80- 85282- 10- 0.

⁷³ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk, DYTRYCH. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80- 7169- 587- 4.

⁷⁴ HAASOVÁ, Irmgard. *Ostatní děti smějí všechno*. 1. vyd. Praha: Portál, 1991. ISBN 80- 85282- 10- 0.

⁷⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk, DYTRYCH. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80- 7169- 587- 4.

Kevin Leman rodičům doporučuje volit si tzv. zlatou střední cestu ve výchově. Ta znamená střed mezi výchovou autoritářskou a nezdravě tolerantní. Tento styl výchovy nazývá jako výchovu „zdravou autoritou“. Rodiče, kteří využívají tento způsob výchovy, své děti neovládají, nerozhodují místo nich, ale uplatňují kázeň, kterou učí sám život.⁷⁶

A pokud bychom si položili otázku, kdy je dítě možné vychovávat? Odpověď by zněla, že od doby, kdy má dítě tolik rozumu, že je možné se s ním domluvit, něco mu vysvětlit, ukázat a ono je schopné to pochopit.⁷⁷ Od narození dítě potřebuje lásku ze strany rodičů a právě první měsíce života dítěte jsou nejdůležitější k navázání důvěry mezi rodičem a dítětem. Na základě důvěry lze pak s dítětem budovat vztah a učit jej, až je toho schopno. V neposlední řadě je výchova, láska a umění stanovit hranice ve výchově dítěti.⁷⁸

Na závěr této kapitoly uvedu citát, který odkazuje opět na důležitost výchovného vzoru ve výchově, o kterém bychom si mohli přečíst v kapitole s názvem rodič.

„Výchova je zbytečná; děti stejně všechno opakují po dospělých.“

(Karl Valentin)

4.1. Hranice a pravidla ve výchově

Výchova dítěte v prvních letech života je cestou, jak mu ukázat, které chování je správné a žádoucí, a které je naopak špatné, tedy nežádoucí. Rodiče jsou ti, kdo dítě provází touto cestou. Právě od nich je dítě ochotno nechat se ovlivňovat a povzbuzovat. Pod jejich vedením poznává hranice mezi „ano“ a „ne“, tím že pojmenují to dobré, ale i to špatné v jeho chování. Ve chvíli, kdy rodiče opakují dítěti důrazné „ne“, stanovují mu hranice chování. Dítě vnímá jejich negativní emoce a tak pochopí, že udělalo chybu. Tímto způsobem se učí na prvních stupních poznání, že existují určité hranice chování. Chování, které je povolené a které naopak zakázané.⁷⁹

V předškolním věku není dobré nechat dítě neohraničeně experimentovat a sbírat samovolně zkušenosti. Potřebuje naši pomoc tím, že mu jasně ukážeme cestu, protože ono samo ještě nedokáže odhadnout, co je důležité či bezpečné protože ještě nemá rozvinutou

⁷⁶ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80- 7255- 241- 2.

⁷⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 320- X.

⁷⁸ LACINOVÁ, Lenka a Petra, ŠKRDLÍKOVÁ. *Dost dobří rodiče aneb drobné chyby ve výchově povoleny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80- 7367- 442- 7.

⁷⁹ PREKOPOVÁ, Jiřina. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 766- 4.

přiměřenou schopnost sebekritiky.⁸⁰ Osobnost, která chce dítěti nastavit hranice ve výchově, ať už je to rodič či vychovatel, by měla být pevná a čitelná. Díky pevnosti jsou děti schopné se orientovat. Pevnost vytváří hranice. Kde chybí, vládne nejistota a děti se pokoušejí hranice neustále testovat a překračovat. Sama pevnost nemá nic společného s křikem, fyzickým či psychickým násilím, jedná se o důslednost a důvěru.⁸¹

Děti chtějí a potřebují mít hranice, potřebují mít jasno v pro ně nejistém a zmateném světě dospělých lidí. Umožňují jim, orientovat se v něm. Rodiče, kteří dítěti hranice nestanovují a jsou lhostejní k výchově svých dětí, se poslušnosti domáhají pomocí trestů a zákazů, které vedou ke lžím a blokům mezi vychovatelem a vychovávaným.⁸² Nežádoucím chováním, děti upozorňují své vychovávatele, že jsou zmateni a dezorientováni a potřebují hranice nebo pravidla.

Pokud se rozhodneme, že dítěti nastavíme hranice, nikdy mu nesmíme dát na vybranou a musíme to vyjádřit způsobem, který nenechá dítě na pochybách. Samotné stanovení hranic nestačí. Je důležité trvat na jejich dodržování, protože pokud dnes o poslušnosti diskutujeme, zítra se o ni budeme prosit.⁸³ Při stanovování hranic je cesta cílem. Stanovení hranic není jednoduché, nedá se naučit, je individuální podle osobnosti vychovávaného. A pokud se rozhodneme hranice stanovit, musíme se zamyslet nad důsledky jejich porušování, ty však nemají nic společného s trestem. Důsledky zabraňují dítěti, aby porušovalo hranice v budoucnu.⁸⁴ Pro děti v předškolním věku i v mladším školním věku je dobré hranice neboli pravidla chování namalovat a vystavit na místo, kde děti pravidla uvidí a mohou si je tak stále prohlížet. Při porušení pravidla pak můžeme dítě odkázat k jejich obrázkům a zeptat se jej, jestli ví, které pravidlo porušilo. Tímto dítě vedeme k sebeuvědomění a poukazujeme na stálou platnost pravidel. Zároveň jej učíme nést odpovědnost za své chování.

Pokud stanovíme pravidla, jsme nejprve důslední a trváme na disciplíně, později dětem, až pravidla pochopí a jsou schopni je dodržovat, můžeme dát volnost, která se stále pohybuje v jejich mezích. Při „Volné“, „Moderní“, „Měkké“ výchově funguje tento model obráceně. Nejprve dítěti poskytujeme volnost a ve chvíli, kdy dítě nezvládáme, uchylujeme se k vyžadování poslušnosti. Tuto poslušnost od dítěte však vyžadujeme nevhodným

⁸⁰ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 2. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80- 85282- 77- 1.

⁸¹ ROGGE, Jan- Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 088- X.

⁸² ROGGE, Jan- Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 088- X.

⁸³ MORRISH, Ronald. *12 klíčů k důsledné výchově*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 557- 8.

⁸⁴ ROGGE, Jan- Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 088- X.

způsobem a to pomocí trestů a zákazů, které rozšiřují propast mezi vychovatelem a vychovávaným a způsobují nenapravitelné chyby, které v dospívání mohou vést až k deviantnímu chování.

Je samozřejmé, že i když dítěti poskytneme pravidla chování a tím vymezíme hranice, bude se snažit je porušovat. V těchto situacích je důležité si s dítětem v klidu promluvit o dodržování pravidel a pokusit se navázat spolupráci. Pokud domluva nepomůže, musíme i přesto dbát na jejich dodržování rozhodným postojem těla a jasnou řečí. Dítě si pak uvědomí, že dodržování je závazné.⁸⁵ Není jednoduché ustát tento nátlak, protože dítě si bude stále hledat nové cesty a skuliny, kudy by mohlo dané pravidlo obejít a tím vymezenou hranici porušit. Vychovávatel však musí striktně stát na svém a nepolevit, protože kdyby tak neudělal a polevil by, dítě by získalo pocit, že vychovatel není až tak pevný a pokoušelo by se o jeho ústupky znovu, protože když už se mu to jednou povedlo, určitě to půjde znovu. Proto je velmi důležitá důslednost.

Závěrem kapitoly si uvedeme struktury, které nám pomohou stanovit hranice u malých dětí, kterými jsou:

- rozlišení noci od dne
- určení místa pro spánek a prostoru pro dobu, kdy je dítě vzhůru
- odlišení části dne pro odpočinek, hru, spánek
- vědomí vlastní identity a uznání identity nejbližšího člověka
- potřeba vazby k člověku a potřeba vlastní svobody
- orientace v základních hodnotách, vyslovením jednoznačného ano či ne.⁸⁶

4.2. Výchovné prostředky

Proces výchovy s sebou nese celou řadu technik, které můžeme použít k přiměnění dítěte, chovat se žádoucím způsobem. Jedna z nich je, jak už jsme si uvedli v předchozí podkapitole, využití pravidel, kterými dáme jasně najevo hranice chování. Dalšími výchovnými prostředky mohou být používání odměn a trestů, křik, kázání, zákazy, výhrůžky nebo jiné vyžadování kázně.

My se v této podkapitole zaměříme na výchovné prostředky, kterými jsou odměna a trest, a které se nejvíce využívají v autoritativní výchově, kde slouží jako prostředek drezury

⁸⁵ ROGGE, Jan- Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 088- X.

⁸⁶ PREKOPOVÁ, Jiřina. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 766- 4.

a ve vychovávaném navozují pocit strachu. Proto by se neměly stát pilířem výchovy. Nejdůležitější je pro dítě vždy láska a pocit přijetí.⁸⁷ Podle Pavla Řičana je láska ve výchově velmi důležitá a nezbytná, ale bohužel jen s ní nevystačíme. Každé dítě potřebuje usměrnit, dokonce i to, které se zdá být naprosto vzorné. Na jedné straně potřebuje ukázat, co dělat má a na té druhé naopak co nemá. K tomuto vymezení využívají vychovatelé dvou výchovných nástrojů, jimiž jsou odměna a trest.⁸⁸

Při využívání výchovných prostředků, bychom měli dodržovat několik zásad. První z nich je, že výchovné prostředky by měly být přiměřené věku dítěte. Obecně pak platí, že u malých dětí nejvíce působí ty výchovné prostředky, které jsou vázané na tělesné prožitky, ať už příjemné či nepříjemné. Druhá zásada říká, že výchovné prostředky by měly být vždy dítěti pochopitelné. Dítě musí vědět, za co je trestáno a jakého přestupku se dopustilo, zejména pokud dítě trestá jemu nejbližší osoba. Dále by měly být bohaté a členité. Pokud chceme dítě odměnit, či potrestat, musíme využívat různých metod a postupů, které by se měly stupňovat podle závažnosti prohřešku. Kdybychom neustále za nějaký přestupek na dítě jen křičeli, ztrácel by tento výchovný prostředek svůj účinek a dítě by ho přestalo vnímat. Další zásada zní, že s výchovnými prostředky to nesmíme přehánět. Pokud je odměna či trest přehnaný, nemůže je pak stupňovat a tím porušujeme předchozí zásadu. Zároveň tak dítě při používání odměn ochuzujeme o pocit radování se z maličkostí, o možnost těšit se a toužit. Používání příliš silných trestů vede k pasivitě, agresi, vzdoru. Poslední zásadou používání výchovných prostředků je důslednost, její opak vede ke zmatku. Není možné, aby dítě bylo za stejné chování jednou trestáno a podruhé odměněno, to vede k dezorientaci v rozlišování dobrého a špatného chování. Zároveň je také nebezpečný rozdílný postup ve výchově mezi rodiči nebo rodiči a prarodiči.⁸⁹

Výchovné prostředky jako odměna a trest jsou ve výchově využívány od nepaměti. Odměna slouží jako zdroj motivace k určitému chování či plnění úkolů, ovšem nesmí se to s ní přehánět, a nesmí být pouze materiální, aby neztratila svůj účinek nebo aby se nestala směnným obchodem ve stylu „něco za něco“. Trest má ve výchově také své nezastupitelné místo, ale nesmí se stát jediným prostředkem výchovy. Trest dítě učí nést odpovědnost za své chování a rozhodování. Učí jej vlastně systému fungování života ve společnosti. Dospělý člověk, pokud překročí určitou hranici společenského chování a soužití,

⁸⁷ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Jen v lásce přežijeme*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978- 80- 262- 0589- 0.

⁸⁸ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0343- 8.

⁸⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 270- 6.

je potrestán, ať už sankcí morální či trestnou. Z mojí osobní zkušenosti na dítě víc než trest či materiální odměna platí odměna formou pochvaly. Nejdříve je zapotřebí si dítě ve výchově a k výchově získat. Získat si jeho náklonnost a chuť ke spolupráci. Pak je ochotné na sobě pracovat a s radostí. Pokud bychom dítě neustále jenom trestali, bylo by pro spolupráci znechucené a pokud bychom ho jenom odměňovali, chovalo by se vyžadovaným způsobem jen pro odměnu. Pochvala dítě motivuje, líbí se mu být chváleno, ale musí se používat ve chvíli, kdy dítě udělá něco správně, kdy se mu něco podaří nebo zvládne něco nového.

Ve své podstatě odměna ani trest nejsou špatnými výchovnými prostředky, mají své místo ve výchově, ale musí s nimi být nakládáno rozumně podle uvážení. V následujících dvou podkapitolách si odměnu a trest rozebereme více dopodrobna.

4.2.1. Odměna

Odměňovat děti za správné chování začínáme už od jejich narození a to formou pochvaly. Dítě pochvalu vnímá jako libý tón řeči. Snad každá matka pochválí své dítě za to, jaký „udělalo bobánek“. Dítě však až koncem prvního roku pochopí, co je to pochvala. V této chvíli se nám pochvala stává důležitým prostředkem odměny po celý život dítěte. Každý z nás touží být chválen, jak v dětství, tak i v dospělosti. Odměna dítěte formou pochvaly jej povzbuzuje. Od vychovatelů přichází zcela automaticky, jedná se o přirozený projev naší radosti.⁹⁰ Dítě prostřednictvím odměny získává příjemný pocit uspokojení, který by si rádo zopakovalo.⁹¹ Při výchově můžeme využívat širokou paletu odměn za správné chování, kterou může být úsměv, pohlázení, dar, pochvala.⁹² Záleží na osobnosti vychovatele a dané situaci jakou odměnu si pro dítě vybere.

Z uvedených odměn bude na dítě nejlépe působit pochvala. Pochvala je velice důležitá pro správný vývoj osobnosti. Každý z nás si přeje být milován a přijímán. Díky pochvale je tato potřeba naplňována. Dítě cítí pocit bezpečí a díky tomuto pocitu se stává kreativní a činorodé. Cítí blažený pocit, díky kterému má chuť dále objevovat okolní svět i sebe sama.⁹³ Kdo chce však dítě chválit, musí to umět. Jsou jistá pravidla, která by se při chválení měla dodržovat. My si je zde uvedeme. Mezi důležitá pravidla pochval patří to, že by jich mělo být více než kritiky a to dokonce v poměru 7: 1. Každá pochvala musí „sedět“. Dítě musí být chváleno za to, co udělalo dobře, v čem pokročilo. Pochvala musí být

⁹⁰ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0343- 8.

⁹¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 270- 6.

⁹² MÁDROVÁ, Eva. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80- 7178- 229- 7.

⁹³ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Jen v lásce přežijeme*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978- 80- 262- 0589- 0.

konkrétní. Musíme dítěti konkrétně popsat, co udělalo dobře, v čem se zlepšilo, co nám udělalo radost. Nesmí však být stereotypní, ztrácela by na svém významu. A pokud nemůžeme pochválit přímo výkon, ale vidíme, že se dítě snažilo, pochválíme alespoň snahu. Důležitá je i forma pochvaly. Ta musí odpovídat situaci a osobnosti daného dítěte. I poděkování může pro dítě znamenat formu nepřímé pochvaly. Pochvala dítě učí, aby se chválilo samo. Díky ní se jedinec stává sebevědomým a není tolik závislý na pochvale od druhých. Posledním pravidlem užívání pochval je, aby se nestaly prostředkem soutěživosti mezi dětmi.⁹⁴ Vždyť jak říká jedno známé lidové pořekadlo: „Není důležité vyhrát, ale zúčastnit se“.

Odměňovat dítě lze i materiálně a to formou sladkostí, obrázků, hraček, peněz. Materiální odměny ve výchově bychom měli využívat se vši opatrností, protože jejich nesprávným užíváním mohou vyvolat trvalé a nenávratné charakterové změny. Přílišné udělování takovýchto odměn může časem vést k lhostejnosti k těmto odměnám. Děti samy si nejvíce váží odměn, které uspokojují jejich základní tělesné a citové potřeby. Materiální potřeby mohou být na jistou dobu také účinné, ale pocit lásky, přijetí a sounáležitosti jim nepřinesou. Užívání odměn by mělo být zasloužené, přiměřené a užitečné. Nikdy se nesmí stát samozřejmostí. Zároveň jejich udělování musí být radostné a spravedlivé a mělo by se vztahovat ke konkrétní situaci či události.⁹⁵

Ronald Morrish vidí jako největší odměnu pro dítě to, když si na něj uděláme čas, tím mu ukážeme náš zájem o ně samé, o jeho aktivity a objevy.⁹⁶ Já sama souhlasím s názorem pana Morrishe. V dnešní uspěchané době často slyším, jak děti před příchodem do Mateřské školy a i po příchodu z ní sledují pohádky v televizi. Z toho je zřejmé, že rodiče nemají na dítě čas a tak je zabaví sledováním televize. Tento fakt je ale velice smutný. Rodiče se tak ochuzují o sdílení společných chvil a zážitků, o prožívání každodenních maličkostí. Hlavně spolu nenavazují vzájemný vztah důvěry a lásky, který je pro dítě potřebný, protože mu dává pocit lásky, jistoty a bezpečí.

Shrneme-li si tuto kapitolu, tak užívání odměn je určitě na místě. Větší sílu mají ty odměny, které nejsou materiální. Ovšem i u těchto odměn je zapotřebí dodržet několik pravidel, které jsme si uvedli v této kapitole. S materiální odměnou je to trochu složitější.

⁹⁴ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0343- 8.

⁹⁵ MELGOSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent- Orion, 2003. ISBN 80- 7178- 229- 7.

⁹⁶ MORRISH, Ronald. *12 klíčů k důsledné výchově*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 557- 8.

Určitě ji můžeme jako výchovný prostředek využít, ale s rozmyslem, abychom tak nenarušili vývoj charakteru osobnosti.

4.2.2. Trest

Pokud si budeme chtít vymezit, co je to trest, tak zjistíme, že trest není to, co si jako trest pro dítě vymyslíme, ale to, co dítě jako trest prožívá. Při ukládání trestu by měla být shoda mezi tím, co vychovávatel za trest pokládá a tím, co dítě jako trest přijímá. Trestem je pocit, který dítě při jeho uložení vnímá a kterému se chce příště vyvarovat. Může jim být pocit studu, strachu, obavy, ponížení.⁹⁷ Tresty jsou vázány na nepříjemné pocity.

Při využívání trestů ve výchově bychom měli mít na paměti, že trest je až ten poslední, nouzový prostředek. Pokud dítě budeme trestat zbytečně nebo nadbytečně, mohou ve výchově vzniknout těžké a naprosto nenapravitelné škody. Trest však z výchovy úplně vyloučit nelze, musí se ale používat ve chvílích, kdy je potřeba a využít správným způsobem. K jeho využívání je zapotřebí dodržovat jistá pravidla, mezi které patří především vědomí toho, za co je dítě trestáno. Trest musí být pro dítě srozumitelný a dítě musí vědět, za který konkrétní čin je trestáno. Trestání by mělo mít taky předem daná pravidla, kdy dítě předem ví, jaké jsou jeho povinnosti, co dělat smí a co naopak nesmí. Tresty také musí být spravedlivé. Dítě nesmí být trestáno za něco, čemu ještě není schopno porozumět, jinak se u něj objeví pocit křivdy, který si mnohdy pamatuje celý život. Při udělování trestů, bychom si měli rozmyslet, jak bude trest přísný, protože příliš přísný trest může u dítěte vést k apatii, pasivitě. Důležité je také si trest správně načasovat. Zejména u malých dětí platí, že trest by měl následovat ihned po prohřešku, aby si dítě ještě svůj prohřešek pamatovalo. Dále musíme trest přesně vymezit tak, aby dítě pochopilo, v čem trest spočívá. Trest by měl být vázán na konkrétní prohřešek a vycházet z něj. Při ukládání trestu bychom se měli také zamyslet nad osobností dítěte. Každý z nás je individuální osobnost. Například pokud na citlivé dítě zvýším hlas, rozpláče se, zatím co jiné, psychicky odolnější dítě tento trest přijme. Také se musíme zamyslet nad tím, v jaké vývojovém období se dítě nachází. Například v období vzdoru budeme muset být k dítěti shovívavější. A jako poslední nesmíme vždy zapomenout na odpuštění. To posiluje kladný vztah mezi trestajícím a trestaným a upevňuje v dítěti pocit vlastního svědomí.⁹⁸

⁹⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 270- 6.

⁹⁸ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře.* 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0343- 8.

Tresty ve výchově mají své postavení, protože jsou logickým vyústěním jejich chování. Pokud dítě překročí hranice správného chování, musí vědět, že za tento prohřešek následuje trest. Vždyť tímto způsobem je nastaveno i fungování naší společnosti.

Své zvláštní postavení ve výchově mají tělesné tresty. Tělesný trest je jednoduchý výchovný zásah. Tělesný trest má svůj význam v batolecím či raně předškolním věku, kdy dítě není schopno vnímat význam slov, které mu při vytýkání říkáme. Neznamena to však, že dítěti tzv. lidově nařežeme. Uvážlivým plácnutím dítěte přes ruku či zadeček mu dáme najevo nesouhlas s jeho chováním. Postupem času, kdy dítě dospěje do předškolního věku nebo školního, tělesný trest ztrácí plně svůj význam, v tomto věku by namísto trestů měli převládat pochvaly a povzbudivé odměny⁹⁹

Dalším způsobem trestu může být zákaz, který může být alternativou za použití trestu tělesného tam, kde se děti tělesně trestat nesmějí jako například ve školách a školních zařízeních. Obecně lze říci, že k ukládání trestů se uchyluje ten, kdo nemá u dětí dostatečnou autoritu.¹⁰⁰ Takový člověk pak hledá způsob, jak u dítěte ztracenou autoritu znovu získat a myslí si, že se mu to podaří pomocí trestu. To však není ten správný způsob k nalezení ztracené autority. Děti jsou velmi vnímavé, a pokud pochopí, že vychovávatel je slabší osobnost, která snadněji podlehne jejich tlaku, bude pro ni těžké si znovu získat jejich autoritu. U vychovatelů ve školách a školních zařízeních je nejlepší začít znovu s následujícím školním rokem. U rodičů je zapotřebí vytrvat v důslednosti a trpělivosti.

Úskalím trestů je, že dítěti sdělujeme, že jim můžeme rozkazovat, protože jsme přeci „velcí“ a „silnější“ a máme „vždy pravdu“. Domníváme se tak, že můžeme dětem vnutit svoji vůli.¹⁰¹ Výchova ovšem není tak jednoduchá. Vyžaduje svůj čas, trpělivost, pochopení a jak bylo uvedeno v začátku kapitoly, k trestům bychom se měli uchylovat až jako posledním prostředkům výchovy.

⁹⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 270- 6.

¹⁰⁰ DELAROCHE, Patrick. *Rodiče nebojte se říkat ne.* 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80- 7178- 441- 9.

¹⁰¹ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum.* 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80- 7255- 241- 2.

5. Výchovné styly v rodině

„Obecný posun naší společnosti od absolutně ovládajícího k demokratickému přístupu staví většinu lidí, zvláště rodiče, před problémy na které nejsou nikterak připraveni.“¹⁰²

Stejně tak, jako se proměňovala společnost, tak se i proměňovala a stále proměňuje a vyvíjí výchova dětí v rodině. Do 80. až 90. let minulého století převládal v rodinách výchovný styl autoritářský nebo také „tvrdý“, kdy měl rodič dominantní postavení oproti dítěti. Postupem času se začala výchova uvolňovat. Pronikaly k nám výchovné styly z různých zemí, které propagovaly tzv. „volnou“, „měkkou“ výchovu. Rodiče, kteří byly vychováni autoritářsky, už nechtěli stejně vychovávat své děti a tak hledali způsob výchovy jiným stylem. Jak už jsme si uvedli v předchozí kapitole, která se věnovala výchově dítěte obecně, je tento styl výchovy nebezpečný nejen proto, že dítěti se při něm nedostává uspokojení základních psychických potřeb jako je láska, bezpečí, jistota, ale i proto, že mu neposkytuje hranice ve výchově a ono se nenaučí kázni, poslušnosti či úctě, nebo dalším potřebným hodnotám, které jsou nezbytné pro běžný život ve společnosti.

¹⁰² DINKMEYER, Don. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 25. ISBN 978- 80-7367- 445- 8.

Současným smutným trendem ve výchově dětí je, že těžiště jejich výchovy se přesouvá z rodiny na nejrůznější výchovně- vzdělávací zařízení, kterými jsou například jesle, mateřská škola, základní škola. Výsledkem takovéto výchovy je, že dítě citově strádá a vlivem toho může být deprivované. Přičemž prvních šest let ve vývoji dítěte je nejdůležitějších.¹⁰³ Rodiče si bohužel tuto skutečnost neuvědomují a nevědomě dětem ubližují tím, že děti tráví převážnou část dne ve výchovně- vzdělávacích zařízeních a to i ty, jejichž matka je na mateřské dovolené s mladším sourozencem a měla by čas se dítěti věnovat a tím budovat jejich vzájemný vztah a pouto, které jsou důležité pro celý život.

V následujících podkapitolách si uvedeme nejrůznější styly výchovy, které mohou rodiče ve výchově uplatňovat. Je zapotřebí si však uvědomit, že ani jeden není univerzální a jejich uplatňování záleží jak na osobnosti dítěte, tak na osobnosti vychovatele, rovněž i výchovné situaci. Od rodičů vyžaduje citlivý a individuální přístup k dítěti.

5.1. Základní typy výchovy

Mezi základní a nejznámější typy výchovy patří výchova autoritářská, liberální a demokratická. Toto rozdělení je známé téměř celé společnosti a vztahuje se k emočnímu vztahu mezi rodičem a dítětem na základě používání odměn a trestů. Způsoby výchovy se ve většině rodin předávají mezigeneračně a tak je velmi pravděpodobné, že způsob výchovy, kterým jsme byli vychovávaní, pak aplikujeme i na své děti.¹⁰⁴

Pro autoritativní způsob výchovy jsou typické příkazy, tresty, hrozby. Vychovatel nepřihlíží k potřebám dětí, chybí mu porozumění pro ně. Často děti zahrnuje svými zkušenostmi a úsudky, které považuje za správné a dítě nedostává prostor, aby vyjádřilo vlastní názor. Při výchově potlačuje vlastní samostatnost a iniciativu dítěte.¹⁰⁵ Dalo by se říci, že pro tento typ výchovy je typická absolutní podřízenost dítěte rodiči, který vyžaduje poslušnost a kázeň.¹⁰⁶ Někteří autoři tento způsob výchovy označují jako despotický, který

¹⁰³ HERMAN, Marek. *Najděte si svého manžana*. 3. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978- 80- 260- 6070- 3.

¹⁰⁴ LANGMEIER, Josef a Dana, KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80- 7169- 195- X.

¹⁰⁵ ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80- 7066- 534- 3.

¹⁰⁶ LANGMEIER, Josef a Dana, KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80- 7169- 195- X.

v dítěti vyvolává úzkost, strach a později agresivitu, která se může projevit ve vztahu mezi rodičem a dítětem, kdy dítě zejména v období puberty rodiče neuznává a obrací o agresivitu vůči němu.

Dalším typem výchovy je výchova liberální, kdy vychovatel řídí děti málo nebo vůbec. Vychovatel na dítě neklade požadavky, pokud však požadavek vysloví, již nekontroluje a nevyžaduje jeho plnění.¹⁰⁷ Tento způsob výchovy je pro dítě nejvíce ohrožující. Nevytváří potřebné hranice a pravidla, které uznává většina společnosti a které jsou potřebné pro život v ní. Tyto děti nejvíce postrádají pocit jistoty a bezpečí, které jim nabízí stanovené pravidla a hranice tím, že mají stanovený režim dne a každodenní rituály, které jim umožňují orientaci v pro ně složitém světě.

Poslední základní typ výchovy označujeme jako demokratický. Tento styl výchovy bychom mohli označit za nejvhodnější z hlediska potřeb dítěte, avšak pro vychovatele nejtěžší, protože od něj vyžaduje značné úsilí. Při výchově odmítá tresty a zákazy. Společně s dítětem vytváří pravidla a snaží se být rovnocenným partnerem. Na dítě nahlíží jako na plnohodnotného člena rodiny. Ve výchově je důsledný, zároveň vstřícný a ohleduplný. Respektuje jeho potřeby a dává mu prostor pro vyjádření vlastních názorů, na které nahlíží jako na rovnocenné s přihlédnutím na věk dítěte.¹⁰⁸

5.2. Důsledná výchova podle Ronalda G. Morrishe

Ronald Morrish je přesvědčen, že současná výchova dětí neumožňuje naučit je dovednostem, které potřebují, aby se staly zodpovědnými, produktivními a ochotnými ke spolupráci. Dle něj jsou děti tlačeny do situací, o kterých musí samy rozhodovat, aniž by takového rozhodnutí byly schopny. Například: jak se budou oblékat, co budou jíst, kdy půjdou spát. Skutečná výchova by však neměla dítě nechat dělat chyby a následně se z nich učit, ale měla by dítě uchránit před bolestnými zkušenostmi života. Objevitelský přístup nelze využívat k výchově dětí, ale je jej možné uplatnit třeba při hře, jinak se nenaučí dovednostem, postojům, znalostem, které potřebují pro život v moderním světě.¹⁰⁹

Výchova dle Ronalda Morrishe je postavena na třech základních stavebních kamenech. První stavební kámen je zaměřen na výchovu k poslušnosti, ke schopnosti podřídit

¹⁰⁷ ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80- 7066- 534- 3.

¹⁰⁸ ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80- 7066- 534- 3.

¹⁰⁹ MORRISH, Ronald. *12 klíčů k důsledné výchově*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 557- 8.

se pravidlům, omezením a pokynům dospělých. V raných letech vývoje jsou děti sebestředné a impulzivní, chtějí, aby jejich přání a potřeby byly splněny okamžitě. Žádnému dítěti však nesmí chybět vůle podrobit se pravidlům a omezením společnosti, které se týkají například řízení automobilu, ochrany majetku druhých. A i když mnoho lidí nesouhlasí s výchovou k poslušnosti, je to právě tento stavební kámen, který nám umožňuje žít a pracovat v rodinách a společenstvích a cítit se v nich bezpečně. Další stavebním kamenem výchovy se týká výuky dovedností. Ten je učí stát se zodpovědnými a kooperativními. Učí je řešit konflikty a stanovovat osobní cíle. Tyto dovednosti se děti nenaučí nahodile tím, že pocítí důsledky svých rozhodnutí. Musí být systematicky vštěpovány každodenním působením, protože je nutné si uvědomit, že proces učení nikdy nekončí. Poslední stavební kámen se týká managementu rozhodování. Pokud chceme dítě naučit stát se zodpovědným dospělým, je zapotřebí ho postupně naučit se samostatně rozhodovat. Dospělí v průběhu rozhodování dohlíží na dítě, aby se naučilo brát ohled na práva a potřeby ostatních.¹¹⁰

Při výchově dětí je nutné nezapomenout na tři základní stavební kameny výchovy, které děti učí respektovat určité hranice, stát se zodpovědnými a kooperativními a postupně je naučí vlastnímu rozhodování. Děti, které nejsou dobře vedeny a správně vzdělávány jsou často mylně označovány za nezvladatelné či nevychovatelné.¹¹¹ Současná výchova nechává dětem volnou výchovu a neučí je již od začátku, co je správné a co naopak špatné. Svým způsobem děti podporuje k tomu, aby se chovaly nesprávně. Rodiče pak děti označují za osobnosti, které už nelze převychovat, protože už takové jsou. Neuvědomují si však, že příliš velkou volností dětem ubližují, že celý svět je postaven na pravidlech a jejich nedodržování by vedlo k chaosu. Děti bez pevného vedení se cítí ohroženě a nejistě a v dospělosti pak nejsou schopny obstát v běžném životě.

5.3. Výchova ke kázni, jež učí sám život podle Kevina Lemana

Podle Kevina Lemana není výchova jednoduchá a často se dopustíme řady chyb. Není zapotřebí, abychom se stali dokonalými rodiči, ale je zapotřebí, abychom si na děti udělali čas a věnovali se jim a jejich výchově. Výchova ke kázni, již učí sám život je důsledný, rozhodný a uctivý způsob, jak vést děti ke kázni, ale netrestat a jak děti milovat, nikoli rozmazlovat. Jedná se o směr, který leží přímo uprostřed mezi autoritářskou výchovou a přílišnou tolerancí.

¹¹⁰ MORRISH, Ronald. *12 klíčů k důsledné výchově*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 557- 8.

¹¹¹ MORRISH, Ronald. *12 klíčů k důsledné výchově*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 557- 8.

Současně však po dětech vyžaduje zodpovědnost. Základem tohoto způsobu výchovy je láska. Dítě se musí cítit milované. Je-li dobře položen základ lásky, pak tento přístup může dál pracovat s přístupy, které jsou založené na jednání, a které nutí dítě, aby se naučilo nést zodpovědnost za své činy a chování.¹¹²

Sedm zásad kázně, jež učí sám život:

1. Uplatňujte nad svými dětmi zdravou autoritu- pokud připustíme, aby se doma točilo vše kolem dětí, jsou pak tyto děti šokovány, že v běžném světě tomu tak není. Děti potřebují, aby jejich rodiče byli skutečně rodiči, aby je naučili vnímat zdravou rodičovskou autoritu. Pokud se děti nenaučí vnímat autoritu rodičovskou, pak ji nemohou mít ani vůči škole, vrstevníkům, ... Autorita musí být projevem moci a zároveň i lásky.
2. Naučte děti odpovědnosti za jejich chování- každý den bychom měli děti učit tomu, že jejich chování má určité důsledky- ať už pozitivní či negativní.
3. Ať vaše dítě učí sám život- ve výchově dítěte je vhodné hledat ty chvíle, které je učí samy. Sám život je učitelem a rodina by měla být místem, v němž může dítě prožít neúspěch a poučit se z něj.
4. Dávejte činům přednost před slovy- dětem je potřeba včas sdělit, co se od nich očekává, musejí znát své povinnosti nejen v rodině, ale i ve škole nebo ve vztahu k druhým lidem. Pak už není zapotřebí opakování, místo něj hovoří vaše jednání.
5. Trvejte na svých rozhodnutích, ale ne za každou cenu- děti by měly pochopit, že vaše slovo platí. Pokud se jim podaří jednou prosadit svou, příště to budou zkoušet znovu a vytrvaleji. Avšak pokud budete mít pocit, že vaše původní rozhodnutí není zcela správné a mohlo by ohrozit zdraví či blaho dítěte je nutné takovéto rozhodnutí vzít zpět. Na všem je dobré se s dítětem domluvit, tak, aby pochopilo naše rozhodnutí.
6. Vztahy jsou důležitější než pravidla- pravidla jsou důležitou součástí výchovy, ale nikdy nebudou fungovat, pokud budou pouze napsaná na stěně. Pravidla musí být také vyjádřením vztahů, které v rodině panují. Musejí vyjadřovat nejen to, jaké chování od jednotlivých členů očekáváme, ale také způsob jakým si prokazují lásku.

¹¹² LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80-7255- 241- 2.

7. Žijte v souladu se svými hodnotami- děti se od nás učí především pozorováním našeho vlastního chování v běžných každodenních situacích. Proto si musíme dávat pozor, jak se chováme. ¹¹³

5.4. Nevýchova podle Kateřiny Králové

Nevýchova je jeden z nejznámějších výchovných stylů v České republice. Autorkou této výchovy- ne výchovy je pedagožka Kateřina Králová, která říká, že místo poslušnosti mají děti a rodiče spolupracovat. Základním předpokladem této výchovy je, že rodiče se musejí při výchově vzdát všech tradičních výchovných prostředků, kterými jsou: bití, vyhrožování, trestání, ale i chválení a odměňování. Neboť rodiče, kteří uplatňují při výchově svých dětí ne výchovu usilují o partnerský vztah se svými dětmi. ¹¹⁴ Nevýchova jim pomáhá pochopit, co jejich dítě v dané chvíli prožívá, co ho trápí a proč se chová tak, jak se chová. Ve chvíli, kdy rodiče svému dítěti porozumí, nemusí již hádat, co chce, když pláče, nemusí křičet, trestat a trápit se otázkami, proč dítě neposlouchá. Rodiče tak nemusí vymýšlet různé strategie, jak na dítě. Jednoduše se spolu v klidu domluví v nezávisle na věku dítěte. Nevýchova neřeší jen děti, ale zajímá se i o rodiče a o jejich spokojenost, protože pokud je spokojený rodič, je spokojené i dítě. ¹¹⁵

Jak už jsme si uvedli výše podstatou ne výchovy je spolupráce, pochopení a také domluva mezi rodičem a dítětem. Mezi její další základní stavební kameny patří porozumění, protože když si oba rozumíte a máte, co potřebujete, začne výchova přirozeně fungovat a to bez hádek, křiku, pláče, vzdoru. Dalším stavebním kamenem je přirozenost. Rodič musí být sám sebou a oprostít se od běžných výchovných přístupů a přenosu tradic z generací. Nevýchova také rodičům pomáhá zbavit se v nefunkčních výchovných vzorců a zároveň jim pomáhá objevit partnerský vztah rodič- dítě a naopak. Pokud se budou rodiče těchto rad držet, mohou postupně na dětech, ale i sobě pozorovat změnu. Dítě se postupem stává spolupracující, vstřícné, zodpovědné a rodič je díky tomu sebevědomý a spokojený. ¹¹⁶

¹¹³ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80-7255- 241- 2.

¹¹⁴ ZÍDKOVÁ, Lucie. *Je dobře, když děti neposlouchají, pedagožka prosazuje výchovu ne výchovou*. Lidovky [online]. 2016 [cit. 28. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/je-dobre-kdyz-deti-neposlouchaji-pedagozka-prosazuje-vychovu-nevychovou-1re-/lide.aspx?c=A160401_160053_lide_ele

¹¹⁵ NEVÝCHOVA. O ne výchově. Králová, Kateřina. *Nevýchova*. [online]. Praha: Centrum ne výchovy s. r. o., 26. 11. 2013, [cit. 28. 2. 2016]. Dostupné z: <https://www.nevychova.cz/o-nevychove>

¹¹⁶ NEVÝCHOVA. O ne výchově. Králová, Kateřina. *Nevýchova*. [online]. Praha: Centrum ne výchovy s. r. o., 26. 11. 2013, [cit. 28. 2. 2016]. Dostupné z: <https://www.nevychova.cz/o-nevychove>

A jak se tedy podle nevhovov stát úspěšnou matkou, která od svého dítěte uslyší: „Jsi ta nejlepší máma na světě!“? Postačí k tomu dodržovat tři základní zásady, kterými jsou:

- Udělat si čas sama na sebe
- Přiznat sobě i dítěti, že něco neví a současně použít kouzelnou formulku: „Já teď neví, ale přijdeme na to spolu.“
- Rozeznat důvod aktuálního chování dítěte.¹¹⁷

5.5. Respektovat a být respektován

Respektovat a být respektován je výchovný styl založený manželi Kopřivovými a jejich kolegy, kteří se při výchově dětí soustředí, jak už napovídá sám název na vzájemný respekt a partnerský přístup mezi dětmi a jejich rodiči či vychovateli. Pokud rodiče chtějí respektovat své děti, musí upustit od zažitých způsobů, mezi které patří mocenské a manipulativní způsoby ve výchově. Naopak musí budovat morálku, která je opřená o zvnitřněné hodnoty, podle nichž budou děti řídit své chování i tehdy, když nebude na blízku žádná „kontrola“. Děti by měly poznat, jaké to je, když se k nim dospělí chovají s respektem a úctou, aby takový přístup uplatňovaly v dospělosti.¹¹⁸

K tomuto výchovnému přístupu patří tři základní opěrné body, které, pokud chceme děti vychovávat partnerským a respektujícím přístupem, musíme uplatňovat. Mezi první bod výchovy patří nastavení hranic ve výchově. Vymezení hranic ve výchově je nezbytné. Pokud děti nemají stanovené jasné a pevné hranice, ztrácejí pocit bezpečí. Hranice, které jsou nastaveny, ale jejich dodržování se vyžaduje jen zřídka, pak vyvolávají v dětech nejistotu a úzkost a toto chování pak může přejít až k agresi. Hranice by však dětem neměly být nastavovány jen rodiči, ale měly by být nastavovány rodiči společně s dětmi. Tak se uplatňuje partnerský způsob ve výchově, který je základem demokratického stylu výchovy a který je založen na rovnocennosti a důstojnosti. Druhým bodem výchovy je respekt neboli úcta k dětem. Respektovat je znamená, chovat se k nim s úctou tak, aby nebyla zraněna jejich lidská důstojnost a přijmout je takové, jaké jsou. Přijmout jejich odlišný vkus, názory, styl oblékání. To však neznamená vyjít jim ve všem vstříc a nechat si vše líbit. Partnerský přístup

¹¹⁷ NEVÝCHOVA. 3 zásady úspěšných matek. Havrilcová, Hana. *Nevýchova*. [online]. Praha: Centrum nevhovov s. r. o., 26. 11. 2013, [cit. 28. 2. 2016]. Dostupné z: <https://www.nevychova.cz/blog/3-zasady-uspesnych-matek-3-cast/>

¹¹⁸ KOPŘIVA, Pavel a Jana, NOVÁČKOVÁ. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978- 80- 904030- 0- 0.

k dětem znamená chovat se k nim jako k dospělým, kterých si vážíme a které respektujeme. Protože jen tak budeme u dětí rozvíjet a uspokojovat jejich potřeby sebeúcty a ukazovat jim, jak má vypadat správné chování. Třetím a posledním opěrným bodem výchovy je výchova k zodpovědnosti. Podstatou zodpovědnosti jsou zvnitřněné hodnoty a normy chování, podle nichž se dítě řídí i bez kontroly a bez toho aniž by dospělý musel uplatňovat autoritu k poslušnosti.¹¹⁹

Netroufám si říci, který výchovný styl je nejlepší nebo který funguje nejlépe. Ať už si rodič vybere kterýkoliv z nich, musí vždy myslet na individualitu svého dítěte a jedinečnost situace, ve které volí určitý výchovný přístup. Pokud bychom se ale zamysleli a ohlédlí se za jednotlivými výchovnými styly, zjistili bychom, že mají určité prvky společné. Těmito prvky jsou například láska k dítěti, vzájemná komunikace, určování pravidel, demokratický styl výchovy.

¹¹⁹ KOPŘIVA, Pavel a Jana, NOVÁČKOVÁ. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978- 80- 904030- 0- 0.

II. Empirická část

6. Úvod do praktické části

Předškolní věk je jeden z nejdůležitějších vývojových mezníků v životě dítěte. V tomto období si osvojuje mnohé návyky, dovednosti, postoje a hodnoty, na které se pak obrací v dalších etapách svého vývoje. Tvoří se základy společenského chování, vrůstá do společnosti, socializuje se prostřednictvím vstupu do předškolního zařízení. Formuje se jeho osobnost a dítě se více osamostatňuje. Oporou v tomto období by dítěti měla být jeho rodina, která by měla společně v součinnosti s mateřskou školou naplňovat jeho základní potřeby a poskytovat mu výchovu i vzdělání. Je to období, kdy je dítě nejvíce vnímavé a touží se učit a objevovat nové věci a tak lépe poznat celý svět. Zároveň s sebou toto období přináší řadu nových problémů, na které by rodiče měli být připraveni, aby při výchově nic nezanedbali.

Protože je předškolní věk klíčový i ve výchově dětí, je zapotřebí, aby rodiče přistupovali stejně zodpovědně k výchově svých dětí jako k jejich vzdělávání. Je naprosto naivní si myslet, že tuto úlohu za ně převezme mateřská škola. Ačkoliv ona zastává nezastupitelnou úlohu v životě dítěte, tu nejdůležitější mají stále rodiče. Dítě se v tomto období nejvíce učí tím, že pozoruje své okolí a pak toto pozorování převádí do praxe.

Rodiče musí být pro své děti vzory za každé situace. Zároveň musí dětem nastavovat jasné a srozumitelné hranice v jejich chování, nejlépe ve vzájemné spolupráci. Měli být dětem příkladem při jejich dodržování. Zároveň také musí být důslední k jejich plnění, neboť pravidla, která dětem nastavíme, ale jejich dodržování nevyžadujeme, nebudou fungovat. Je zcela na rodičích, jak v této situaci uplatní svoji autoritu a jaký využijí výchovný prostředek k dodržení pravidla.

V současné době mají rodiče tu výhodu, ale i zároveň nevýhodu, že jim trh nabízí nepřehledné množství literatury týkající se výchovy. Výhodou je, že rodiče mají možnost tuto literaturu studovat a s určitým zaměřením pak působit na dítě. Nevýhodou však je, že nepřehledné množství knih vyvolává v rodičích dezorientaci, protože jednotlivé knihy si mohou odporovat. Ať už si rodiče vyberou jakoukoliv literaturu anebo ne, vždy nesmí zapomenout na svoji přirozenost. Žádná kniha není univerzálním návodem, jak vychovávat dítě. Každé dítě je jedinečné, tak jako každá výchovná situace, ve které se rodiče při výchově ocitnou. Proto je důležité řídit se tzv. selským rozumem a vlastními pocity, s přihlédnutím k dané literatuře. A také nezapomenout na pravidla, která dávají dětem pocit jistoty a bezpečí, že doma je vše stejné a neměnné, i když okolní svět se mění.

6.1. Cíl průzkumného šetření

Již v úvodní části jsem nastínila cíl mého výzkumného šetření, ve kterém bych chtěla zjistit, zda současní rodiče stanovují pravidla předškolním dětem při jejich výchově, jestli trvají na jejich důsledném dodržování, jakým způsobem odměňují děti za jejich dodržování nebo trestají za jejich neplnění. Sledují-li moderní trendy ve výchově dětí a čtou odbornou literaturu? Zda existuje rozdíl v nastavování hranic ve výchově dětí mezi současnými rodiči a prarodiči.

Jsem si vědoma, že se mi nepodaří postihnout širokou skupinu předškolních dětí a jejich vychovatelů, přesto by však moje práce mohla posloužit jako vodítko pro další výzkumníky.

6.2. Výzkumný problém

Jako učitelka v mateřské škole sleduji články, ale i rozhlasové či televizní pořady týkající se výchovy a nemohla jsem si nevšimnout současného převládajícího názoru,

že výchova dnešní doby je až příliš volná a zapomíná na stanovení hranic a s nimi souvisejících pravidel ve výchově dětí zejména ze strany rodičů. Stejný názor pak také slýchávám ze strany starších kolegyň. A tak mě tato skutečnost přivedla k otázce, zda tomu opravdu takto je. Zda jsou opravdu současní rodiče zastánci takzvané „moderní výchovy“ na rozdíl od generace současných prarodičů. Výzkumným problémem se tedy stává otázka, zda existuje rozdíl v nastavování hranic ve výchově dětí mezi současnými rodiči a prarodiči.

6.3. Výzkumné otázky

Na základě stanovení cíle a výzkumného problému jsem stanovila hlavní výzkumnou otázku: „Existuje rozdíl v určování hranic a s tím související stanovování pravidel ve výchově předškolních dětí mezi současnými rodiči a prarodiči? ” Hlavní otázku jsem dále rozdělila do dalších specificky výzkumných otázek (SVO), jež jsem rozdělila dál na otázky pro rodiče a prarodiče. Pod specificky výzkumné otázky spadají tazatelské otázky (TO), které pomáhají lépe rozkrýt a uchopit danou problematiku.

RODIČE

1. SVO: Jakého složení je vaše rodina?
2. SVO: Jak se jako rodič snažíte působit na dítě?
3. SVO: Jak jako rodina trávíte společný čas?
4. SVO: Jakou roli v životě dítěte zastává předškolní období?
5. SVO: Jak pravidla ovlivňují život dítěte?
6. SVO: Jakým způsobem jste doma stanovili dětem pravidla?
7. SVO: Jakým způsobem vyžadujete plnění pravidel od dětí?
8. SVO: Jaké okolnosti ovlivňují výchovu vašich dětí?
9. SVO: Jaké okolnosti ovlivnily styl výchovy vašich dětí?

PRARODIČE

1. SVO: Jakého složení je vaše rodina?
2. SVO: Jak se jako rodič snažíte působit na dítě?
3. SVO: Jak jako rodina trávíte společný čas?
4. SVO: Jakou roli v životě dítěte zastává předškolní období?
5. SVO: Jak pravidla ovlivňují život dítěte?
6. SVO: Jakým způsobem jste doma stanovili dětem pravidla?
7. SVO: Jakým způsobem vyžadujete plnění pravidel od dětí?

8. SVO: Jaké okolnosti ovlivňují výchovu vašich dětí?
9. SVO: Jaké okolnosti ovlivnily styl výchovy vašich dětí?

6.4. Metody výzkumné práce

Pro svoji diplomovou práci s ohledem na dané téma jsem zvolila kvalitativní výzkum, který je vhodný pro zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí a tím umožňuje získat celiství obraz zkoumaných jevů.¹²⁰ Z kvalitativních metod jsem pak vybrala metodu rozhovoru neboli interview. Jedná se o metodu, která pomáhá odpovědět na otázky, týkající se pedagogické reality a která umožňuje bezprostřední verbální komunikaci mezi výzkumníkem a respondentem. Tento bližší kontakt pak umožňuje hlubší proniknutí do motivů a postojů respondenta. Zároveň může výzkumník pozorovat reakce respondentů na jednotlivé otázky a dle nich řídit rozhovor a podávat doplňující otázky.¹²¹

Interview neboli rozhovor je nejobtížnější a současně nejvýhodnější metoda pro získání kvalitativních dat. Je realizovaná s předem určeným cílem a účelem výzkumné studie.¹²² Z jednotlivých typů rozhovorů jsem volila rozhovor polostrukturovaný. Tento typ rozhovoru je náročnější na přípravu, protože si u něj výzkumník vytváří určité schéma otázek, které je pro něj závazné. Toto schéma specifikuje okruhy otázek, na které se bude výzkumník ptát.¹²³ Já jsem jednotlivé okruhy volila dle teoretické části diplomové práce. Jedná se o okruh rodina, rodič, předškolní dítě, výchova dítěte a jednotlivé výchovné styly v rodině přičemž okruh výchovy dítěte je obsáhlejší, co se týká otázek, protože pomáhá odpovědět na výzkumnou otázku. Jednotlivé okruhy otázek jsem pak nazvala specificky významnými otázkami (SVO) a dle nich jsem vypracovala tazatelské otázky (TO). Tomuto způsobu tvoření otázek se říká pyramidový model.¹²⁴ Výhodou připravených otázek je, že můžeme měnit pořadí pokládaných otázek a dotazovat se na přesnější vysvětlení či

¹²⁰ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára, ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 313- 0.

¹²¹ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978- 80- 247- 5326- 3.

¹²² MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80- 247- 1362- 4.

¹²³ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80- 247- 1362- 4.

¹²⁴ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára, ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 313- 0.

upřesnění položené otázky.¹²⁵ Já jsem u rozhovorů pořadí otázek neměnila. Otázky jsem se snažila sestavit tak, aby na sebe navazovaly a postupovaly od obecných ke konkrétním. Avšak možnosti dalšího dotazování jsem využila a v případě potřeby dotazování pro upřesnění či vysvětlení odpovědi jsem se dále dotazovala.

6.5. Výzkumný soubor

S ohledem na téma mé práce, výběr výzkumného souboru nebyl nahodilý, ale záměrný. Hledala jsem respondenty, kteří by splňovali požadované parametry. Těmito parametry byli rodiče předškolních dětí ve věku od 3 do 6 let. Tento věk jsem volila z důvodu, že se výrazně formuje osobnost dítěte a je na něj zaměřena i teoretická část práce. Nebylo podmínkou, aby děti pocházely z úplné rodiny, mohlo jít o rodinu neúplnou či doplněnou. Rovněž nehrálo roli, jestli se jedná o rodinu s jedním dítětem, nebo více. Z řad prarodičů jsem vybírala ty, kteří mají vnouče, ale věk nehrál roli. U nich se mi jednalo o výchovu jejich vlastních dětí v období předškolního věku.

Do empirického šetření jsem zapojila 2 skupiny respondentů po deseti osobách. První skupinou byli rodiče předškolních dětí a druhou skupinu tvořili prarodiče současných dětí. Výběr respondentů nebyl omezen jejich věkem, bydlištěm, vzděláním. Respondenty se stali moji přátelé, ale také neznámé osoby, které mi moji známí doporučili vzhledem k věku jejich dětí. Jednalo se o prostý záměrný výběr mezi respondenty, kteří splňovali dané parametry a od kterých jsem pak získala kontakt na další osoby, které by splňovali požadované parametry, tomuto způsobu získávání respondentů říkáme metoda sněhové koule.¹²⁶

6.6. Vstup do terénu

Rodiny, které jsem znala a věděla jsem, že splňují požadované parametry, jsem s dostatečným předstihem informovala o tématu mé diplomové práce a poprosila je o spolupráci a zároveň o kontakt na další osoby, které by se mohli výzkumného šetření zúčastnit. Před samostatnou realizací výzkumu jsem pak ještě tyto osoby telefonicky kontaktovala a vysvětlila jsem jim veškeré podrobnosti a podmínky týkající se výzkumu. Vzhledem k informacím, které jsou citlivé a týkají se jejich osobního života, jsem respondenty ujistila, že získané informace použiji jen pro potřeby mé diplomové práce a oni

¹²⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80- 247- 1362- 4.

¹²⁶ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80- 247- 1362- 4.

samotní zůstanou v anonymitě. Pokud nadále s rozhovorem souhlasili, tak jsem si s nimi domluvila datum a čas rozhovoru tak, abych jim vyšla vstříc. Většina rozhovorů se uskutečnila v domovech respondentů vzhledem k jejich možnostem hlídání dětí a také proto, že v domácím prostředí se respondenti cítí příjemně a uvolněně.

Před zahájením samotného rozhovoru jsem se snažila navodit klidnou a příjemnou atmosféru. Nejprve jsem si s respondenty zdvořilostně pohovořila, tak abych odbourala napětí nebo případný stres z rozhovoru. Ve chvíli, kdy se mi zdálo, že jsou příjemně naladěni, jsem jim připomněla cíl mé práce, a jak budu získané informace dále využívat a zpracovávat. Také jsem se seznámila se způsobem zaznamenávání rozhovoru, který byl nahráván na diktafon a poté přepisován. Žádná z osob rozhovor neodmítla. Závěrem jsem je ubezpečila, že pokud by jim nějaká otázka nebyla příjemná, mají možnost ji nezodpovídat.

V průběhu rozhovoru jsem se držela připraveného schématu, který se ukázal jako dobrý, protože jednotlivé otázky na sebe logicky navazovaly a zdálo se, že postupují od obecného ke konkrétnímu. Využila jsem možnost položit doplňující otázky během rozhovoru, ale vždy tak, abych nepřerušila myšlenkovou linku respondenta. Jednotlivé rozhovory pak trvaly mezi 30 až 45 minutami, záleželo na sdílnosti respondenta.

Na závěr rozhovorů jsem respondentům poděkovala za jejich čas a otevřenost. Všechny nahrané rozhovory jsem pak přepisovala.

6.7. Analýza dat

Pro analýzu dat z výzkumu jsem použila techniku otevřeného kódování. Tuto techniku jsem zvolila pro svoji jednoduchost a zároveň účinnost. Jedná se o typ operace, kdy jsou jednotlivé údaje rozebrány a následně složeny novým způsobem.¹²⁷ To znamená, že po přepisu rozhovorů do psaného textu jsem hledala určitá hesla (kódy), kterými bych vystihla danou myšlenku pouze jedním či dvěma slovy a pokud nebylo možné myšlenku takto jednoduše přepsat, tak jsem ji alespoň zkrátila do věty jednoduché. Na základě tohoto rozkódování jsem pak u jednotlivých respondentů hledala podobná hesla, tak, abych je mohla členit do kategorií.

¹²⁷ ŠVARÍČEK, Roman a Klára, ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 313- 0.

Pro snazší kódování je lepší si pokládat otázky, díky kterým zjistíme, o čem daná sekvence vypovídá. Těmito návodnými otázkami mohou být otázky typu: Kdo, co, jak, kdy, jak dlouho, kde, ...? ¹²⁸

Po rozkódování získaných informací jsem k jejich analýze využila techniku „vyložení karet“. Tuto techniku jsem volila pro její snadnou aplikaci. Na základě kategorizace kódů jsem je uspořádala do linky a sestavila text tak, aby byl převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií. Není nutné, aby do výsledné analýzy byly zahrnuty všechny kategorie. Je možné si vybrat jen některé z nich, podle míry shody s výzkumnou otázkou a dle toho jaká je mezi nimi vzájemná souvislost.¹²⁹ Já si z kategorií SVO vybrala jen ty, které mi pomohou odpovědět na vymezené cíle. Těmito SVO jsou:

- SVO: Jak pravidla ovlivňují život dítěte?
- SVO: Jakým způsobem jste doma stanovili dětem pravidla?
- SVO: Jakým způsobem vyžadujete plnění pravidel od dětí?
- SVO: Jaké okolnosti ovlivňují výchovu vašich dětí?

Na závěr analýzy získaných informací jsem sestavila kostru analytického příběhu. Tato kostra značí jednoduchý popis použitých kategorií a vztahy mezi nimi. Jejím účelem je formulovat klíčová tvrzení, tak aby se soustředila kolem ústředního jevu, který byl zkoumán.¹³⁰ Dle kostry analytického příběhu a techniky „vyložení karet“ jsem pak provedla interpretaci výzkumných dat a sestavila závěrečnou zprávu, jejíž kapitola se jmenuje shrnutí a diskuze. Zde se pokouším shrnout a porovnat veškerá získaná data a propojit je s informacemi z teoretické části, nebo poukázat na určité nedostatky či omezení ve výzkumu a tím uvést možnosti dalšího zkoumání.

¹²⁸ ŠVARÍČEK, Roman a Klára, ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 313- 0.

¹²⁹ ŠVARÍČEK, Roman a Klára, ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 313- 0.

¹³⁰ ŠVARÍČEK, Roman a Klára, ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 313- 0.

7. Výsledky výzkumu

V této kapitole bych Vás ráda seznámila s výsledky výzkumného šetření, které jsem získala na základě zpracování dat a jejich následného vyhodnocení. Výsledky výzkumného šetření pomáhají odpovídat na stanovenou výzkumnou otázku.

7.1. Prarodiče

Výzkumný vzorek tvořilo 10 prarodičů, kteří naplňovali potřebné požadavky. Muselo se jednat o prarodiče a ti se museli nad otázkami zamýšlet a vracet se k době, kdy sami vychovávali své předškolní děti. To bylo nezbytně nutné, aby mohlo dojít ke srovnání mezi prarodiči a současnými rodiči.

7.1.1. Stanovování pravidel ve výchově, důslednost při jejich dodržování

Jak již sám název podkapitoly napovídá, v této části výzkumu se budu zabývat stanovováním pravidel ve výchově předškolních dětí dnešními prarodiči a jejich důsledností při dodržování. Pokusím se popsat a vystihnout, jakým způsobem nastavovali prarodiče svým předškolním dětem při výchově pravidla a jakým způsobem dbali na jejich dodržování a jestli se v té době o pravidlech hovořilo, tak jako dnes, nebo se jednalo o přirozenou součást výchovy, o níž nebylo potřeba dlouze mluvit. Také zanalyzuji způsob odměňování a trestání pravidel. A jako poslední se zaměřím na sledování moderních trendů či odborné literatury týkající se výchovy a jejich následné ovlivnění výchovy těmito informacemi.

Na základě získaných a následně zpracovaných dat z rozhovorů jsem vybrala specificky významné otázky a pod ně spadající tazatelské otázky, které mi pomohou odpovědět na mé výzkumné otázky. Odpovědi na TO jsem pak rozdělila dle kódů na jednotlivé skupiny a s výsledky, které představují jednotlivé kategorie, Vás nyní seznámím.

- **Informovanost** prarodičů o důležitosti pravidel

Ze získaných dat jsem rozdělila skupinu prarodičů do dvou skupin, z nichž ta první tvoří menší polovinu než ta druhá. První kategorie prarodičů o důležitosti pravidel v té době slyšela z nejrůznějších zdrojů (okolí, rodina). Druhá skupina pak v té době o pravidlech ve výchově neslyšela, dle nich ve výchově byly, ale nemluvílo se o nich, tak jako dnes (přirozená, samozřejmá součást výchovy).

- **Důležitost** pravidel ve výchově pro dítě

Důležitost, kterou prarodiče přikládají pravidlům, by se dala rozdělit na tři kategorie. První kategorie se domnívá, že pravidla pomáhají dítěti se socializovat a přizpůsobit se společnosti hlavně v budoucnosti (přizpůsobí se světu, naučí se žít ve společnosti, pochopí svět, připravuje se na život v dospělosti). Druhá kategorie pak vidí důležitost pravidel v tom, že pomáhají formovat osobnost dítěte (získává kladné návyky, učí se spolupráci, přijímá autoritu). Třetí kategorie spatřuje důležitost pravidel pro dítě z hlediska pocitů, které u něj vyvolávají (jistota, bezpečí).

- **Pravidla** nastavená v domácnosti

V tomto bodě se prarodiče shodují, že měli doma pravidla nepsaná a sestavovali je oni. Úkolem dětí bylo stanovená pravidla dodržovat. Mezi pravidla, která prarodiče dětem nastavovali, bychom mohli řadit ty základní, která bereme automaticky, že patří k běžným

návykům dítěte. Rozdělíme si je do kategorií. První z nich tvoří úklid (hraček, pokoje, skládání oblečení). Druhou kategorií tvoří hygiena (čištění zubů, koupání, umývání rukou). Do třetí kategorie patří společenské návyky (zdravení, stolování). Poslední kategorií tvoří spánek (pravidelná doba ukládání ke spánku).

- **Důslednost** při dodržování pravidel

Co se důslednosti týká, tak jsem výsledky byla překvapena. I přesto, že se z médií či odborných článků často dozvídáme, že dříve byly rodiče při výchově více důslední a děti neměly prostor k porušování stanovených pravidel, tak z odpovědí prarodičů je zřejmé, že i oni někdy polevili a za každých okolností úplně důslední nebyli. Zde panuje shoda a tak prarodiče můžeme rozdělit jen do jedné kategorie a tou je nedůslednost, kterou ovlivňovali různé faktory (improvizace, přimhouření očí, lenost, obejití pravidla, aktuální nálada, únava).

- Způsoby **trestání** při nedodržování pravidel

Prarodiče se shodovali na tom, že za nedodržování pravidel by u dětí měl přijít trest. Tresty tvořily různorodou skupinu, ale my si je i přesto rozdělíme do dvou kategorií, dle základního dělení trestů. První kategorií tvoří tresty fyzické (plácnutí, pohlavek). Druhou kategorií zastávají tresty psychické (vyhrožování, zákazy, křik).

- Způsoby **odměňování** za dodržení pravidel

Co se odměn týká, tak s odměnami to prarodiče nepřeháněli. První kategorie uvádí, že za dodržení pravidel by děti neměly být odměňovány (samozřejmost, automatika, pravidla nejsou za odměny). Druhá kategorie odměňovala materiálně (sladkost, výlet, hračka) nebo psychicky (pochvala, pohlazení, ocenění).

7.1.2. Moderní trendy ve výchově a jejich využití

Tato podkapitola se věnuje informovanosti prarodičů v oblasti moderních trendů výchovy a jejich zájmu o ně. Zajímalo mě, zda dříve rodiče sledovali odbornou literaturu a její poznatky aplikovali při výchově svých dětí.

- Sledování **moderních trendů** ve výchově

Dle prarodičů snad žádné moderní trendy ve výchově neexistovaly a tak v podstatě nebylo co sledovat, výchova dětí se řídila pro první kategorii přirozeným úsudkem (přirozenost, improvizace, každodennost) nebo jak uvádí druhá kategorie, tradicí (přenosem z generace na generaci).

- **Studium a následné ovlivnění** výchovy odbornou literaturou

Zde se prarodiče shodují, že žádná literatura jejich výchovu neovlivnila (odborná literatura byla nedostupná, nenapadlo mě studovat literaturu, nízká dostupnost).

7.2. Současní rodiče

Výzkumný vzorek tvořilo deset rodičů, kteří naplňovali potřebné požadavky. Nejdůležitějším požadavkem bylo, aby se jednalo o rodiče předškoláků, protože právě toto vývojové období je předmětem diplomové práce.

7.2.1. Stanovování pravidel ve výchově, důslednost při jejich dodržování

Stejně tak jako u prarodičů, tak i u současných rodičů mě zajímal proces stanovování pravidel ve výchově svých předškolních dětí a důslednost nad jejich dodržováním, také odměňování a trestání za jejich porušení. A v současné době stupňující se trend sledování moderních trendů ve výchově či studium odborné literatury a její následný vliv na výchovu. Tak jako v podkapitole 7.1. se budu snažit tento proces vystihnout a popsat na základě kategorizace jednotlivých kódů. Způsob zpracování i dílčí body vyhodnocení zůstaly stejné jako u předchozí podkapitoly tak, aby bylo možné pozdější srovnání.

- **Informovanost** rodičů o důležitosti pravidel

Současní rodiče se shodují v názoru, že o důležitosti pravidel slyšeli z různých zdrojů, a tak je můžeme rozdělit pouze do kategorie informovaných (letáky, novinové články, okolí, studiu vysoké školy televize, rozhlas, mateřská škola).

- **Důležitost** pravidel ve výchově pro dítě

Oblast důležitosti pravidel pro dítě je pestřejší. V této si rodiče určitě uvědomují důležitost pravidel pro dítě a jejich myšlenky můžeme shrnout do dvou základních kategorií. Ta první se týká pocitů, které pravidla u dítěte vytvářejí (jistota, štěstí, bezpečí) a druhá

kategorie spatřuje důležitost pravidel ve smyslu lepšího života ve společnosti (orientace ve světě, učení se povinností, fungování společnosti).

- **Pravidla** nastavená v domácnosti

Co se stanovování pravidel týká, tak mezi současnými rodiči existují dvě jednoduché kategorie, které se člení na ty, kteří pravidla stanovují a na ty, kteří je nestanovují, těch je méně. Ti, kteří je doma zavedli, je určili dle základních povinností a dovedností dítěte mezi které patří úklid (hraček, pokoje, oblečení), hygiena (mytí rukou, čištění zubů, koupání, měnění spodního prádla), kulturně společenské návyky (zdravení, slušné stolování). Ta kategorie, která nestanovila pravidla ve výchově, v nich nespátřuje potřebu (řídí se situací, improvizuje).

- **Důslednost** při dodržování pravidel

V důslednosti dodržování pravidel se rodiče dělí na dvě rovnocenné kategorie. A jak už sám název napovídá, těmito kategoriemi jsou rodiče důslední a nedůslední. Důslední se snaží nastavená pravidla u dětí každodenně vyžadovat (kontrolou, připomenutím, vzorem, důsledností). Nedůslední netrvají na důsledném dodržování a někteří si tuto chybu i uvědomují a uvádějí řadu faktorů, které se na nedodržování podílí (improvizace, nálada, situace, únava, lítost, lenost, vyčerpanost).

- Způsoby **trestání** při nedodržování pravidel

Rodiče se shodují na tom, že děti za porušení pravidel trestají. Způsoby trestů pak lze rozdělit do třech kategorií. Mezi první dvě kategorie patří základní dělení a to podle trestů fyzických (plácnutí, pohlavek) nebo psychických (křik, vyhrožování, zákaz). Třetí kategorii tvoří rodiče, kteří se snaží o uvědomění následků, které nesplněním pravidla vznikly (náprava věci, situace).

- Způsoby **odměňování** za dodržení pravidel

Do kategorie odměn za plnění pravidel řadíme odměny materiální (sladkost, hračka) a odměny psychické, které převažují (pochvala, úsměv, pohlazení).

7.2.2. Moderní trendy ve výchově a jejich využití

Stejně jako u prarodičů jsem se v této podkapitole zajímala, zda se současní rodiče nechávají při výchově svých předškolních dětí ovlivňovat moderními trendy a jestli se

zajímají o odborné publikace, které by je mohly při výchově dětí nasměrovat nebo zda výchovu svých dětí nechávají na vlastní intuici.

- Sledování **moderních trendů** ve výchově

Převážná většina současných rodičů moderní trendy sleduje, a pokud je vyložené nesleduje, doslechla se o jejich existenci (televize, rozhlas, noviny, okolí). Zde bych ponechala pouze tuto jednu kategorii z důvodu, že i přes vyložené nesledují, přiznávají, že informování o existenci různých trendů jsou.

- **Studium a následné ovlivnění** výchovy odbornou literaturou

V této oblasti můžeme rodiče dělit na kategorii, která studuje odbornou literaturu (Zdeněk Matějček, Respektovat a být respektován, literatura při studiu na vysoké škole) a nechají se literaturou do jisté míry ovlivnit a současně ti, kteří studují, ale literatura jejich výchovu neovlivnila (týkala se ne výchovy než výchovy, informace nebyly přínosem). Druhá kategorie literaturu vůbec nestuduje (improvizace, přirozenost, tradice), a tudíž jejich výchovu žádná z nich neovlivnila.

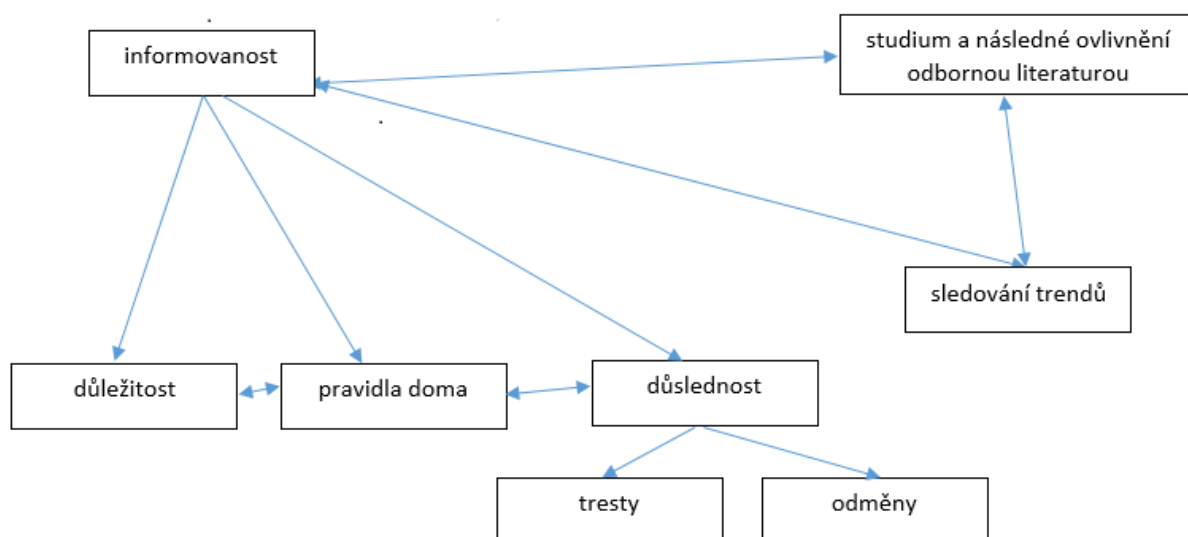
7.3. Analytický příběh

Rozdíl mezi určováním hranic a stanovením pravidel je dán přirozeným vývojem a rozvojem dostupnosti informací. Na rozdíl od rodičů, **informovanost o existenci pravidel** v době prarodičů nebyla často známa, nicméně pravidla intuitivně zařadili do výchovy. U rodičů je znalost dána i vyšší dostupností informací a vzdělaností. **Důležitost existence pravidel** ve výchově se s časem téměř nezměnila. **Pravidla v domácnosti** nastavují ústně všichni prarodiče, zato ne všichni rodiče vidí potřebu nastavení pravidel ve výchově. Často proklamovaná **důslednost při dodržování pravidel** prarodičů se nepotvrdila, čímž se fakticky vyrovnali dnešním rodičům s určitou mírou benevolence. **Způsoby trestání** se s časem nijak výrazně neproměnily, současní rodiče přidali možnost nápravy. Naopak mezi **způsoby odměňování** se již neobjevuje trend, kdy dodržování pravidel bylo bráno automaticky. Zásadní rozdíl ve výchově a stanovování pravidel je ve **sledování moderních trendů ve výchově**. Prarodiče, převážně díky jejich zmiňované neexistence, moderní trendy nijak nesledovali. Dostupnost odborných materiálů se v dnešní době diametrálně liší, což značí prudký vzestup rodičů pečlivě studujících odbornou literaturu. I přes dostupnost stále zůstávají rodičové, kteří o existenci vědí, nicméně se jí nezabývají. S dostupností také souvisí úzce **studium a následné ovlivnění výchovy odbornou literaturou**. Díky rostoucímu

vysokoškolskému vzdělání se mnozí rodiče setkali s literaturou již během studií, přičemž se o nadále o trendy zajímají. U rodičů bez vysokoškolského vzdělání je vidět vliv daleko méně.

7.4. Shrnutí a diskuze

Ve své diplomové práci jsem se věnovala tématu: „Hranice ve výchově předškolních dětí v rodině“. Mým výzkumným cílem bylo zjistit, zda existuje rozdíl v určování hranic a s tím související stanovování pravidel ve výchově předškolních dětí mezi současnými rodiči a prarodiči. Na základě zpracování dat se ukázalo, že určitý rozdíl existuje. S výsledky šetření jste se mohli seznámit o kapitolu výše a já se nyní pokusím tyto rozdíly porovnat mezi jednotlivými generacemi rodičů a vymezit ty rozdíly, které jsou určující pro stanovování

hranic a na ně navazujících pravidel ve výchově předškolních dětí.

První oblastí, která mě v rámci stanovování hranic ve výchově předškolních dětí zajímala, byla informovanost rodičů o důležitosti pravidel ve výchově jejich předškolních dětí. Dalo by se říci, že výsledky mě překvapily. Osobně jsem se domnívala, že generace dnešních prarodičů o vhodnosti stanovování pravidel ve výchově informována určitě nebyla na rozdíl od současných rodičů. Avšak to jsem se mýlila. Menší polovina prarodičů uvedla, že o jejich důležitosti věděla, ať již z okolí či od vlastních rodičů, kteří často při výchově dětí radili. Je možné, že došlo ke zkreslení, vlivem kterého se o informovanosti pouze domnívají, jelikož se v dnešní době se o pravidlech mluví hodně a stále, a tak se jim informace spojili s dřívější dobou. Odpovědi současných rodičů se shodovaly, že o pravidlech slyšeli, s čímž

jsem počítala. Dnešní média často o problematice stanovování hranic a tedy i pravidel hovoří velmi často a v rámci spolupráce s mateřskou školou je jim také doporučeno, hranice dětem nastavit za použití určitých pravidel.

Druhá oblast, která mě v rámci výzkumného šetření zajímala, se týkala otázky, zda rodiče spatřují důležitost ve stanovování hranic a zavádění pravidel ve výchově předškolních dětí. Zde se obě generace rodičů shodují, že určitě důležitá jsou. Jejich důležitost pak spatřují v přizpůsobení se společnosti, v pocitech, které u dětí vyvolávají. Prarodiče pak ještě jejich důležitost doplňují o formování osobnosti předškolního dítěte. Rogge Jan- Uwe se s rodiči shoduje a říká, že děti chtějí a potřebují mít ve výchově pravidla, neboť jim umožňují se orientovat v pro ně složitém světě a navíc jim přináší pocit jistoty a bezpečí v pro ně neznámém a stále se měnícím okolním prostředí.¹³¹ Obě generace pak pravidla předškolním dětem nastavily v rámci struktury základních pravidel, které ve své knize uvádí i Jiřina Prekopová.

Další oblastí v rámci stanovování pravidel ve výchově předškolních dětí pro srovnání, je stanovování pravidel v domácím prostředí, tedy v rodině. V této oblasti se generace prarodičů shodovala, že pravidla zavedená doma měla, zato generace dnešních rodičů se dělí na dvě skupiny a to na ty, kteří pravidla mají a na ty, kteří je nemají. Když se podrobně zaměříme na obě generace a pravidla, která doma zavedla, najdeme v jejich výčtu shodu a propojenost. Pravidla se shodně týkají stejných oblastí, které dítěti určují základní povinnosti a učí je základním hygienickým a kulturně společenským návykům. Jedná se například

o pravidla úklidu hraček, mytí rukou či zdravení známých dospělých lidí. Druhá skupina současných rodičů uvádí, že pravidla doma děti nemají a tím potvrzuje tvrzení, která tak často slycháváme od psychologů či odborníků na výchovu a vzdělání, že dnešní děti vyrůstají bez stanovených hranic. Podrobná čísla, která by se přímo týkala této problematiky a výzkumy, které by pak potvrzovaly toto tvrzení, zatím nejsou. Avšak můžeme nalézt výzkumy, které se zabývají výchovou obecně a zde si můžeme povšimnout určitého uvolnění ve výchově a příklonu k výchově liberální, která dětem obecně hranice nenastavuje.

Důslednost při dodržování pravidel ze strany rodičů je další oblastí, která mě při výzkumu zajímala. Když už se rodiče rozhodnou pravidla nastavit, je nesmírně důležité, aby při jejich dodržování byli důslední a aby dětem nedovolili mezi pravidly kličkovat.

¹³¹ ROGGE, Jan- Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 088- X.

Protože pokud dnes o pravidlech diskutujeme, zítra se o jejich plnění budeme prosit. Pevnost rodičů pak sama vytváří hranice a děti ani nepřemýšlejí nad jejich porušováním.¹³² V této oblasti

mě výsledky také velmi překvapily, protože bych čekala právě opačný výsledek. Je překvapující, že generace dnešních prarodičů se naprosto shodla, že pravidla nastavená doma měla, ale že při jejich dodržování zcela důslední nebyli. A bylo zajímavé, že řada z nich si při rozhovoru uvědomila, že to mohl být původ jejich pozdějších problémů ve výchově a že to tedy byla chyba. Zatímco současní rodiče se dělí na skupinu těch, kteří jsou důslední a uvědomují si, že později z této důslednosti mohou těžit a nemusí přistupovat k nejrůznějším výchovným prostředkům, které by jim poslušnost dětí zaručovali a na ty, kteří důslední nejsou mnohdy proto, že jsou unaveni nebo potřebují řešit pracovní záležitosti a tak poleví. Což pak bohužel vede k domněnce dětí, že pravidla nejsou proto, aby se dodržovala, a oni pak neustále zkoušejí jejich platnost ať už doma či v předškolním zařízení a tím potvrzují domněnku ze strany psychologů a pedagogů o tom, že jsou nevychovaní a nemají nastavené pravidla.

Tresty, které rodiče stanovují dětem za nedodržení pravidel, jsou další oblastí výzkumu. Mezi oběma generacemi rodičů se opět ukázala shoda. Obě generace se shodují, že děti

za porušení pravidel trestají a to buď fyzicky nebo psychicky. Generace současných rodičů pak tresty obohacuje o nápravu věci. Trestání dětí za porušení pravidel fyzickým nebo psychickým trestem není nejlepší volba. Porušování stanovených hranic by nemělo mít nic společného s trestem, a nemělo by tedy mít ani formu trestu. Důsledky za jejich porušení by měly zabraňovat opakování stejného chování v budoucnosti.¹³³ Toto tvrzení naplňují někteří současní rodiče, kteří od dětí za porušení pravidla a tím překročení dané hranice vyžadují nápravu věci či situace. Děti tak vedou k uvědomění a prožitku a eliminují tak pravděpodobnost opakování stejného chování. Dítěti zároveň umožňují učit se z vlastních chyb.

Tak jako tresty mě zajímaly i odměny za dodržení pravidel ve výchově předškolních dětí. V této oblasti můžeme také nalézt shodu mezi rodiči, ale i mírný rozpor. Shoda panuje v typech odměn a těmi nejčastěji bývají odměny materiální či psychické. Zde se nabízí otázka, zda mezi rodiči a dětmi nepanuje směnný obchod typu „něco za něco“. Dle odpovědí by tomu tak bylo, avšak nelze to takto jednoznačně říci, protože součástí otázky není podotázka, která by se týkala frekvence odměn a tím by domněnku potvrzovala či vyvracela.

¹³² MORRISH, Ronald. *12 klíčů k důsledné výchově*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 557- 8.

¹³³ ROGGE, Jan- Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 088- X.

Protože pokud
by byla jen občasná, pak by mohla být součástí motivace k dodržování pravidel. Generace prarodičů si částečně správně uvědomovala, že pravidla nejsou dětem určena za odměnu. A tak někteří ve svých odpovědích uvedli možnost, že děti neodměňovali, protože pravidla dětem nejsou stanoveny za odměnu, ale k tomu, že jim vymezují hranice. Avšak na druhou stranu je zapotřebí si uvědomit, že odměna dítěte formou pochvaly jej povzbuzuje. Od vychovatelů přichází zcela automaticky, kdy se jedná o přirozený projev naší radosti.¹³⁴ To platí zejména při zavádění pravidel do výchovy, protože pochvala zvyšuje četnost opakování žádoucího chování.¹³⁵ A dítě touží potom být chváleno. Až se určité chování stane automatické a pro dítě samozřejmé, pak se odstraňuje i pochvala.

Další oblast výzkumu se týkala sledování moderních trendů ve výchově. Tato oblast kopíruje moje domněnky. Zatímco generace současných prarodičů se shoduje, že dříve moderní trendy ve výchově nesledovala, protože vlastně ani nebylo co sledovat, neboť výchovou dětí
se společnost tolik nezabývala a ani nebylo tolik zdrojů, které by sledování umožňovali. Na rozdíl od současných rodičů, kteří ačkoliv by třeba ani nechtěli, těmto informacím neuniknou, protože jsou součástí všech moderních médií.

A poslední oblastí celého výzkumu je studium a následné ovlivnění výchovy odbornou literaturou. Zatímco prarodiče odbornou literaturu o výchově dětí takřka nestudovali, protože nebyla taková nabídka a ani dostupnost a tím výchovu dětí převážně ovlivňoval jejich úsudek či rady starších. Generace současných rodičů se dělí na tři kategorie. Kdy první kategorie odbornou literaturu studuje a nechala se jí ovlivnit. Druhá kategorie odbornou literaturu také studuje, avšak informace v knihách obsažené jejich výchovu neovlivnily. Je zřejmé, že dostupnost literatury týkající se výchovy je určitě rozsáhlejší a nabídka knih je obsáhlejší, a tak mají rodiče větší možnost výchovu obohatit o odborné informace. Určitě by bylo zajímavé rozšířit výzkum o souvislost se studiem literatury a určováním pravidel ve výchově. Už nyní můžeme pozorovat rozdíly v informovanosti, ale bylo by zajímavé tuto problematiku pozorovat v hlubších souvislostech, zda má přímou souvislost s jejich určováním a důsledností. Dle rodičů je obtížné z přemíry knižních publikací vybrat tu „pravou“, protože druhá kategorie, která literaturu četla, ale nenechala se jí ovlivnit, uvádí, že informace jí nevyhovovaly a pro výchovu nebyly přínosné. Jak ovšem uvádí Kevin Leman ve výchově dětí

¹³⁴ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0343- 8.

¹³⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 270- 6.

je zapotřebí si nalézt zlatou střední cestu¹³⁶. Je zapotřebí, aby se rodiče vždy vcítili do potřeb a motivů dětí, které je k danému chování vedly s přihlédnutím k situaci či stavu dítěte a řídili se vlastním úsudkem tak jako generace prarodičů s přihlédnutím na získané informace. Třetí kategorii tvořili rodiče, kteří se shodovali s generací prarodičů, a to v tom, že odbornou literaturu nestudují.

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, zda dnešní rodiče při výchově stanovují předškolním dětem pravidla a pokud ano, zda trvají na jejich důsledném dodržování. Abych byla schopna odpovědět na výzkumnou otázku, bylo zapotřebí seznámit se s danou

¹³⁶ ¹³⁶ LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80-7255- 241- 2.

problematikou nejprve na teoretické úrovni a v rámci ní objasnit základní pojmy zabývající se touto problematikou.

V teoretické části jsem se nejdříve zaměřila na rodinu, na její funkce, které by měla naplňovat ve vztahu k dítěti a na možné formy jejího uspořádání. Také jsem popsala historický vývoj rodinného soužití a uvedla možné problémy, s nimiž se rodina v současné době může potýkat. Dále jsem se věnovala rodičům ve výchově dětí a jejich působení na dítě, jak pohledu vzoru, tak autority. V této části jsem také zmínila potřebu komunikace mezi rodičem a dítětem, která je stěžejní k navázání harmonického vztahu mezi nimi. Předškolní dítě bylo objektem další kapitoly, protože právě toto vývojové období je předmětem výzkumu. Snažila jsem se vymežit vývoj dítěte, jeho působení v rodině a návyky a dovednosti, které by dítě v tomto období mělo zvládnout. Stěžejní kapitolou teoretické části práce je výchova dítěte a stanovování hranic a pravidel ve výchově. Dále jsem se v této kapitole zaměřila na výchovné prostředky jako jsou odměny a tresty, které jsou součástí výchovy. Poslední kapitolou jsou nejrůznější výchovné styly, které mohou rodiče při výchově uplatňovat a které mohou ovlivnit výchovu jejich dětí.

Cílem empirické části bylo získat odpověď na předem stanovenou výzkumnou otázku, kterou je: Existuje rozdíl v určování hranic a s tím související stanovování pravidel ve výchově předškolních dětí mezi současnými rodiči a prarodiči? K odpovědi jsem zvolila kvalitativní způsob výzkumného šetření a z něj vybrala metodu interview. Výzkumný soubor byl tvořen dvěma skupinami, které mi odpovídaly na mnou předem stanovené otázky. Skupiny tvořily rodiče současných předškolních dětí a prarodiče, kteří vzpomínali na období, kdy sami měli předškolní děti. Pokud bych měla odpovědět na výzkumnou otázku, kterou je: Existence rozdílu v určování hranic a s tím související stanovování pravidel ve výchově předškolních dětí mezi současnými rodiči a prarodiči? Tak bych odpověděla, že určitý rozdíl existuje. Rozdíl můžeme spatřovat v několika aspektech týkajících se jejich stanovování. První aspekt, který tuto otázku ovlivňuje, je informovanost rodičů o nastavování hranic a s nimi souvisejícími pravidly ve výchově. Současní rodiče mají určitě výhodu, že jsou více informováni o jejich důležitosti. Ovšem sama informovanost nezaručuje uvědomění si jejich důležitosti. O jejich potřebě byli více přesvědčeni prarodiče, protože ti se shodují, že pravidla doma měli na rozdíl od současných rodičů. Někteří současní rodiče totiž nepovažují za důležitá pravidla mít, a pokud je už mají, tak nejsou zcela důslední při jejich dodržování. Abych jim ale zcela nekřivdila, tak se mezi nimi najdou i tací, kteří se o důslednost snaží a důslední jsou. Tato

oblast pro mě byla velmi překvapující, protože se v ní ukázalo, že generace prarodičů tak zcela důsledná nebyla. Dalším důležitým aspektem, který souvisí s pravidly, je jejich trestání a odměňování. Obě generace trestaly i odměňovaly podobným způsobem. Avšak generace prarodičů si správně uvědomila, že pravidla nejsou za odměny a generace současných rodičů si uvědomila, že tresty by neměly být součástí pravidel, neboť právě důsledky by měly zabraňovat v dalším porušování. A tak současní rodiče správně aplikují metodu nápravy. Na otázku, zda sledují moderní trendy ve výchově, tak prarodiče uvedli, že nesledovali, protože v podstatě není co sledovat, na rozdíl od současných rodičů, kteří uvedli, že nelze nesledovat moderní trendy, protože jsou součástí všech médií. Poslední otázkou bylo studium odborné literatury týkající se výchovy dětí, kdy prarodiče v podstatě žádnou nestudovali a tudíž literatura jejich výchovu neovlivnila. Někteří současní rodiče uvedli, že literaturu studovali a ovlivnila jejich výchovu anebo studovali, ale informace nebyly přínosné a tak výchovu neovlivnili.

Domnívám se, že empirická část odpověděla na výzkumnou otázku a částečně potvrdila v současné době propagující názor o nedostatečném či nulovém nastavování hranic ve výchově současných předškolních dětí. Jsem ráda, že i přes výzkumný vzorek, který nebyl zcela obsáhlý, avšak pro potřeby interview dostačující, se tolik proklamovaný jev prokázal. Zajímavé by bylo výzkum opakovat s početnějším výzkumným souborem, kdy by bylo možné sledovat vyšší počet zkoumaných osob. Já jsem zvolila interview z důvodu možnosti lépe a hlouběji proniknout do motivů jednání a chování zkoumaných osob a tím lépe pochopit souvislosti zkoumaného jevu a to se mi snad podařilo.

Velmi zajímavá pro mě byla zpětná vazba od současných rodičů, kteří uvedli, že pro ně dotazník byl těžký, že se opravdu nad některými otázkami museli zamyslet, ale na druhou stranu pro ně byl přínosný. Díky celkovému zamýšlení se nad položenými otázkami, ať již během rozhovoru nebo později, dospěli k úvahám o výchově svých dětí a nad možnými změnami směrem k lepšímu. Někteří se mě následně zeptali, jestli by si mohli diplomovou práci přečíst, což mě velmi potěšilo.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

- ALLEN, Eillen a Lyn, MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80- 7178- 614- 4.
- BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 334- X.
- BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 068- 5.
- ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80- 7066- 534- 3.
- ČERNÝ, Miloš. *Rodina a dědičnost*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1971. ISBN 08- 004- 71.
- DELAROCHE, Patrick. *Rodiče, nebojte se říkat ne*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80- 7178- 441- 9.
- DINKMEYER, Don. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80- 7367- 445- 8.
- FILLIOZAT, Isabelle. *Dokonalý rodič neexistuje, jak porozumět dítěti i sobě*. 1. vyd. Brno Computer Press, 2011. ISBN 978- 80- 251- 3317- 0.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80- 7203- 124- 4.
- GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80- 7106- 396- 7.
- GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*. 1. vyd. Olomouc: Books Print, 2012. ISBN 978- 80- 87580- 06- 6.
- HAASOVÁ, Irmgard. *Ostatní děti smějí všechno*. 1. vyd. Praha: Portál, 1991. ISBN 80- 85282- 10- 0.
- HAUSER, Uli. *Rodiče potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978- 80- 262- 0064- 2.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978- 80- 247- 1168- 3.
- HERMAN, Marek. *Najděte si svého mar'ana*. 3. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978- 80- 260- 6070- 3.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978- 80- 247- 5326- 3.
- KOPŘIVA, Pavel a Jana, NOVÁČKOVÁ. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978- 80- 904030- 0- 0.
- LACINOVÁ, Lenka a Petra, ŠKRDLÍKOVÁ. *Dost dobří rodiče aneb drobné chyby ve výchově dovoleny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80- 7367- 442- 7.
- LANGMEIER, Josef a Dana, KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80- 7169- 195- X.
- LEMAN, Kevin. *Jak vychovávat děti a nepřijít o rozum*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. ISBN 978- 80- 7255- 241- 2.
- MÁDROVÁ, Eva. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80- 7178- 229- 7.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk, DYTRYCH. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80- 7169- 587- 4.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 320- X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 270- 6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80- 247- 0870- 1.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana, PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a jeho rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 739- 8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80- 901424- 7- 8.
- MELGOSA, Julián a Raul, POSSE. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: Advent- Orion, 2003. ISBN 80- 7172- 613- 3.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80- 247- 1362- 4.

- MONTOUSSÉ, Marc a Gilles, RENOUARD. *Přehled sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80- 7178- 976- 3.
- MORRISH, Ronald. *12 klíčů k důsledné výchově*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80- 7367- 557- 8.
- PREKOPOVÁ, Jiřina. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 2. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80- 85282- 77- 1.
- PREKOPOVÁ, Jiřina. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978- 80- 7367- 766- 4.
- PREKOPOVÁ, Jiřina. *Jen v lásce přežijeme*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978- 80- 262- 0589- 0.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978- 80- 247- 3470- 5.
- PRŮCHA, Jan a Eliška, WALTEROVÁ a Jiří, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0403- 9.
- RASER, Jamie. *Jak vychovávat děti se kterými se dá žít*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80- 7178- 459- X.
- ROGGE, Jan- Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178- 088- X.
- ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80- 262- 0343- 8.
- ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 80- 244- 0629- 2.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978- 80- 247- 2698- 4.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978- 80- 7367- 313- 0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80- 7184- 803- 4.

Zahraniční knižní zdroje:

BLOCH, Marianne, Devorah, KENNEDY, Susan Matoba, ADLER a Theodora, LIGHTFOOT. *The Child in the World/The World in the Child*. 1. vyd. US: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978- 0- 230- 60166- 6.

MERCER, Jean. *Understanding Attachment*. 1. vyd. US: Greenwood Publishing Group, 2006. ISBN 0- 275- 98217- 3.

ZIGLER, Edward, Gilliam, WALTER a Stephanie JONES. *A Vision for Universal Preschool Education*. 1. vyd. Cambridge University Press, 2006. ISBN 978- 0- 521- 84854- 1.

Elektronické zdroje:

ČTK. *Rozvodem končí polovina manželství, nejčastěji po třech až pěti letech*. Idnes. [online]. 2017 [cit. 28. 2. 2017]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rozvodovost-v-cesku-0lt-domaci.aspx?c=A150209_184242_domaci_cen

Kde jsi táto?: Nový občanský zákoník 2014- rodinné právo- část IX [online]. Kde jsi táto?:©2014 [cit. 30. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.kdejsitato.cz/pravo-a-spravedlnost/novy-obcansky-zakonik-2014/novy-obcansky-zakonik-2014-09.htm>

NEVÝCHOVA. O nevychově. Králová, Kateřina. *Nevýchova*. [online]. Praha: Centrum nevychovy s. r. o., 26. 11. 2013, [cit. 28. 2. 2016]. Dostupné z: <https://www.nevychova.cz/o-nevychove>

ZÍDKOVÁ, Lucie. *Je dobře, když děti neposlouchají, pedagožka prosazuje výchovu nevychovou*. Lidovky [online]. 2016 [cit 28. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/je-dobre-kdyz-deti-neposlouchaji-pedagozka-prosazuje-vychovu-nevychovou-1re-lide.aspx?c=A160401_160053_lide_ele

Seznam použitých zkratk

SVO	specificky významné otázky
TO	tazatelské otázky

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ukázka přepisu rozhovoru s rodičem.....	76
Příloha č. 2: Tazatelské schéma pro rodiče i prarodiče.....	82

Přílohy

Příloha č. 1 Ukázka přepisu rozhovoru s rodičem

(SVO1) Jakého složení je vaše rodina?

- (TO1) Kolik máte dětí, v jakém věku?

Mám jedno dítě ve věku šesti let.

- (TO2) Bylo narození Vašeho dítěte očekávané a plánované?

Ano, bylo plánované a snad i trošku vymodlené. Moc jsme dítě chtěli a stejně tak jsme se na něj těšili.

- (TO3) Jaké formy je Vaše rodina?

Naše rodina je neúplná, tatínek od nás odešel a tak žiji s dcerkou sama.

- (TO4) Myslíte si, že Vaše rodina má nějaké výchovné problémy?

Zatím žádné výchovné problémy nemáme a já doufám, že ani mít nebudeme. Naším problémem je ekonomická stránka, jelikož jsem sama matka, ale to se netýká výchovy.

(SVO2) Jak se jako rodič snažíte působit na dítě?

- (TO5) Myslíte si, že platí rčení: „ dítě je obrazem a odrazem vlastní rodiny...?“

Ano, zvláště v útlém věku, kdy dítě zrcadlí, opakuje, co vidí u rodičů. Myslím, že základ charakteru dítěte se utváří do tří roků dítěte a proto je vzor v tomto období dle mého názoru nejdůležitější.

- (TO6) Snažíte se být pro dítě výchovným vzorem?

Samozřejmě se snažím chovat tak, abych byla pro dcerku vzorem. Je důležité, aby děti v tomto věku věděly, že i rodič se musí chovat tak, jak to vyžaduje po svých dětech. Nemůžu například po dceři chtít, aby si při jídle nepodpírala hlavu a sama si ji podpírat.

- (TO7) Hlídáte své chování, slovník, gesta před dětmi?

Určitě, protože děti vnímají úplně všechno. Ale musím se přiznat, že vždy úplně bez chyby nejsem a stane se, že mi to i ujde. V takovém případě se omluvím, protože dcerka vnímá i tu nápravu.

- (TO8) Je pro Vás důležité být autoritou pro dítě?

Přirozenou a zdravou autoritou ano. Myslím, že se každý v životě setkáváme s autoritami a je dobré být připraven- respektovat a také si získat respekt.

- (TO9) Myslíte si, že máte přirozenou autoritu u dítěte?

Myslím, že jsem pro dcerku autoritou, občas si ji však musím vyžádat. Například tím, že neustoupím a jindy v jiné situaci, zase naopak přistoupím na kompromis a uznám, že i dcerka má třeba pravdu. Někdy jsem přísná, aby pochopila, kde jsou hranice. Ovšem jsou i situace kdy selžu a snažím se vše napravit tím, že se danou věc nebo situaci snažím napravit a tak si dle mého u dcerky také získávám autoritu.

(SVO3) Jak jako rodina trávíte společný čas?

- (TO10) Trávíte jako rodina společný čas?

Ano, chodíme spolu ven, na hřiště, na výlety, návštěvy, sportujeme, nakupujeme, jsme spolu hodně. Dokážeme spolu i lenořit, chodíme do kina, hraje hry.

- (TO11) Máte vyhrazeny společné chvílky pro každodenní komunikaci s dítětem?

Ano, dcerka je sdílná. Stihneme si toho říct hodně už cestou ze školky. Povídáme si také před spaním.

(SVO4) Jakou roli v životě dítěte zastává předškolní období?

- (TO12) Myslíte si, že předškolní věk je jeden z nejdůležitějších v životě dítěte?

Ano, formují se sociální vazby. Děti se poprvé setkávají s tím, že i jiné děti něco potřebují, chtějí, prosazují, učí se vyrovnat se s tím, že nejsou jenom oni. Také si zvykají něco zvládnout bez rodičů, získávají sebedůvěru, postavení ve skupině. Hlavně se osamostatňují, to jsem na dcerce pozorovala nejvíce.

- (TO13) Potřebuje dítě, abyste jej bezpodmínečně přijali?

Myslím si, že ano. Děti nic neskrývají a jsou upřímné v tom dobrém i zlém, vše co dělají má svůj důvod. Je dobré se odprosit od myšlení dospělého a zamyslet se nad důvody jejich chování, když tomu tak uděláme, náš vztah získá jinou hodnotu a my můžeme přijmout dítě takové, jaké je.

(TO14) Myslíte si, že vrstevníci ovlivňují Vaše dítě v předškolním věku?

Ano. Učí se vzájemně dobré i špatné věci. Je pak na nás na rodičích, abychom je nasměřovali správným směrem.

➤ (TO15) Vytváříte u dítěte nějaké dovednosti?

Snažím se dcerku vést k samostatnosti, k tomu, aby se držela svého názoru a nedělala hlouposti. Také, že když udělá chybu, je dobré se z ní poučit, popřípadě ji napravit. Snažím se, aby si dokázala poradit s běžnými životními věcmi.

➤ (TO16) Podporujete dítě v tom, co jej baví?

Ano, nejvíce ji baví výtvarné tvoření. V tomto jí dávám prostor, a protože k tomu mám sama blízko, tak se ji snažím co nejvíce podporovat. Také ji baví vaření a tak ji nechávám mi pomáhat v kuchyni. Z finančních důvodů si zatím nemohu dovolit žádné kroužky, ale pokud by se chtěla v budoucnu něčemu věnovat, pak ji podpořím.

(SVO5) Jak pravidla ovlivňují život dítěte?

➤ (TO17) Slyšeli jste nebo jste se dočetli o důležitosti pravidel ve výchově?

Ano slyšela. V dnešní době by se dalo hovořit o kultu dítěte, kdy vše je orientované na dítě a jeho potřeby.

➤ (TO18) Myslíte si, že je důležité nastavit dětem ve výchově pravidla?

Ano, protože celá společnost je založena na fungování pravidel. Pravidla dle mého názoru pomáhají dětem snadno a srozumitelně vytyčovat hranice v chování.

➤ (TO19) Mohou pravidla ovlivnit vztah mezi rodičem a dítětem?

Ano, pokud nedodrží pravidla dítě, rodič může díky pravidlům vysvětlit chybu v chování dítěte. Navíc je možné se na nich dohodnout společně s dítětem předem. Dítě pak snáz pochopí, co bylo špatně. Základem však je, že pravidla platí pro všechny, tedy i pro rodiče.

➤ (TO20) Mohou pravidla pomoci dětem stát se lepším člověkem?

Mohou formovat osobnost dítěte.

- (TO21) Mohou pravidla dětem naopak ublížit?

Taková, která jsou jednostranná, špatně nastavena nebo jsou příliš tvrdá. Nebo naopak, pokud se k nim přistupuje příliš laxně a nedůsledně, pak ztrácejí význam. V obou případech dítě může získat názor, že jsou zbytečná.

(SVO6) Jakým způsobem jste doma stanovili dětem pravidla?

- (TO22) Stanovili Vám rodiče při výchově nějaká pravidla?

Co si pamatuji, tak jsme pravidla měli. Například nejdříve povinnosti, pak zábava, nebo když chci jít ven, řeknu předem. Také si vzpomínám na pravidlo, že dodržím smluvený čas při pobytu venku.

- (TO23) Máte doma stanovená nějaká pravidla?

Doma s dcerkou také nepsaná pravidla máme. Například, že po příchodu z venku, si vždy umyjeme ruce. Pokud něco chci, udělám, co musím. Pokud jeden z nás potřebuje klid, ten druhý se sám zabaví.

- (TO24) Sestavovali jste pravidla společně s dětmi, nebo jste je sestavili jen vy, jako rodiče?

Pravidla vyšla z běžného života, z toho, že jsme si je společně řekli a dodržujeme. Domluvili jsme se na nich však společně. Ne však úplně všechny, například pravidlo mytí rukou po příchodu venku jsem stanovila sama, to by dcerka ještě sama nepovažovala za důležité.

- (TO25) Dodržujete pravidla také, tak abyste byli vzorem pro dítě, nebo pravidla platí pouze pro děti?

Samozřejmě je dodržuji také. Nelze něco chtít a sám se chovat jinak, to bych ztrácela autoritu.

- (TO26) Jste s manželem- manželkou partnery při výchově?

Ne, protože nežijeme ve společné domácnosti a také proto, že je příliš mírný a benevolentní. Na výchově se v něčem shodneme a v něčem ne, ale výchova je spíše na mě. S dcerkou je v kontaktu málo.

(SVO7) Jakým způsobem vyžadujete plnění pravidel od dětí?

- (TO27) Vyžadujete od dětí důsledné dodržování pravidel?

Ano, vyžaduji dodržování pravidel, jinak by neměla potřebný efekt. Dodržení kontroluji.

- (TO28) Vyžadujete každodenní dodržování pravidel?

Ano, samozřejmě. Každý den se ocitneme v situaci, kdy je zapotřebí splnit dané pravidlo.

- (TO29) Pokud dítě pravidlo nedodrží, jakým způsobem vyžadujete jejich dodržení?

Připomenutím, nevyhověním, když něco chce. Vysvětlení, co se může stát, když pravidlo nedodrží. Trvám na dodržení, jsem důsledná, neustupuji,

- (TO30) Přijmuly děti pravidla?

Některá pravidla dcerka přijala a u těch, která nám postupem času přibývají, zkouší jejich platnost. Hodně záleží v jaké náladě nebo stavu je. Pokud je unavená, smutná, nazlobená, tak se snaží obejít i ty pravidla, která již dávno přijmula. V této chvíli se ji snažím vše vysvětlit a nepolevit.

- (TO31) Motivujete děti k dodržení pravidel?

Vyjadřuji radost, když je dodržuje, chválím, když pochvalu nečeká a odměňuji, když odměnu nečeká, tak aby se pravidlo nestalo směnným obchodem něco za něco.

- (TO32) Trestáte děti za porušení pravidel?

Když se pravidlo poruší, je potřeba to napravit, připustit selhání, domluvit se, co je potřeba udělat. Zákaz volím zcela výjimečně. Spíš dávám na výběr náprava nebo zákaz.

- (TO33) Odměňujete děti za dodržení pravidel?

Ano, pochválím, řeknu ji, že jsem na ni pyšná. Splním nečekaně něco, co si už dlouhou dobu přeje, zajdeme si na něco dobrého.

(SVO8) Jaké okolnosti ovlivňují výchovu vašich dětí?

- (TO34) Sledujete moderní trendy ve výchově?

Spíše nesleduji, i když v dnešní době je velice těžké trendy ve výchově nesledovat. Jsou všude kolem nás v rádiu, časopisech, televizi, ...Já se při výchově řídím instinktem a empatií a často se učím z chyb.

- (TO35) Přečetl (a) jste nějakou odbornou literaturu týkající se výchovy?

Ano, mnoho. Na přesné názvy si již nevzpomenu. Mám ale například ráda pana Zdeňka Matějčka, který své knihy napsal velmi srozumitelně a čtivě.

- (TO36) Ovlivnila nějaká kniha Vaši výchovu?

Dalo by se říci, že do jisté míry všechny. Vzala jsem si z nich to, co mi vyhovuje, o čem jsem přesvědčená, v čem se s autory ztotožňuji.

(SVO9) Jaké okolnosti ovlivnily styl výchovy vašich dětí?

- (TO37) Ovlivnil způsob výchovy vašich rodičů ten Váš?

Ano, v něčem vychovávám dceru podobně. Snažím se ale jít i vlastní cestou. Chybuji a tak poznávám dcerku i sebe. Vedu ji však k větší sebedůvěře. V tom mi rodiče mohli dát více.

- (TO38) Jak byste charakterizovali typ vaší výchovy?

Já bych svoji výchovu popsala asi následovně. Z padesáti procent se snažím o výchovy demokratickou z třiceti o liberální a dvaceti procent o autoritativní. Jelikož vychovávám dceru sama, musím být matkou i otcem zároveň. Někdy musím být důrazná a přísná, jindy zase benevolentní a shovívavá, nejvíce se však snažím být kamarádkou a milující matkou.

Příloha č. 2 Tazatelské schéma pro rodiče i prarodiče

TO1: Kolik máte dětí, v jakém věku

TO2: Bylo narození Vašeho dítěte očekávané a plánované?

TO3: Jaké formy je Vaše rodina?

TO4: Myslíte si, že Vaše rodina má nějaké výchovné problémy?

TO5: Myslíte si, že platí rčení: „ dítě je obrazem a odrazem vlastní rodiny...?“

TO6: Snažíte se být pro dítě výchovným vzorem?

TO7: Hlídáte své chování, slovník, gesta před dětmi?

TO8: Je pro Vás důležité být autoritou pro dítě?

TO9: Myslíte si, že máte přirozenou autoritu u dítěte?

TO10: Trávíte jako rodina společný čas?

TO11: Máte vyhrazeny společné chvílky pro každodenní komunikaci s dítětem?

TO12: Myslíte si, že předškolní věk je jeden z nejdůležitějších v životě dítěte?

TO13: Potřebuje dítě, abyste jej bezpodmínečně přijali?

TO14: Myslíte si, že vrstevníci ovlivňují Vaše dítě v předškolním věku?

TO15: Vytváříte u dítěte nějaké dovednosti?

TO16: Podporujete dítě v tom, co jej baví?

TO17: Slyšeli jste nebo jste se dočetli o důležitosti pravidel ve výchově?

TO18: Myslíte si, že je důležité nastavit dětem ve výchově pravidla?

TO19: Mohou pravidla ovlivnit vztah mezi rodičem a dítětem?

TO20: Mohou pravidla pomoci dětem stát se lepším člověkem?

TO21: Mohou pravidla dětem naopak ublížit?

TO22: Stanovili Vám rodiče při výchově nějaká pravidla?

TO223: Máte doma stanovená nějaká pravidla?

TO24: Sestavovali jste pravidla společně s dětmi, nebo jste je sestavili jen vy, jako rodiče?

TO25: Dodržujete pravidla také, tak abyste byli vzorem pro dítě, nebo pravidla platí pouze pro děti?

TO26: Jste s manželem- manželkou partnery při výchově?

TO27: Vyžadujete od dětí důsledné dodržování pravidel?

TO28: Vyžadujete každodenní dodržování pravidel?

TO29: Pokud dítě pravidlo nedodrží, jakým způsobem vyžadujete jejich dodržení?

TO30: Přijmuly děti pravidla?

TO31: Motivujete děti k dodržení pravidel?

TO32: Trestáte děti za porušení pravidel?

TO33: Odměňujete děti za dodržení pravidel?

TO34: Sledujete moderní trendy ve výchově?

TO35: Přečetl (a) jste nějakou odbornou literaturu týkající se výchovy?

TO36: Ovlivnila nějaká kniha Vaši výchovu?

TO37: Ovlivnil způsob výchovy vašich rodičů ten Váš?

TO38: Jak byste charakterizovali typ vaší výchovy?